

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Simonos Marcinauskaitės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
šakos studentės

Magistro darbas

**Baudžiamoji atsakomybė už manipuliavimą sporto varžybomis Lietuvos ir užsienio
šalių baudžiamojoje teisėje**

**Criminal liability for manipulation of sports competitions in Lithuanian and
foreign criminal law**

Vadovas: asist. dr. Paulius Veršekys

Recenzentė: doc. dr. Andželika Vosyliūtė

Vilnius
2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe yra nagrinėjama manipuliavimo sporto varžybomis samprata ir kriminalizavimo ypatumai Lietuvos bei užsienio šalių baudžiamojoje teisėje. Tyrimas pradedamas teorine sukčiavimo sporto srityje apžvalga, jo formų išskyrimu. Toliau aptariamas esminis nacionalinis ir tarptautinis teisinis reglamentavimas, numatantis manipuliavimo sporto varžybomis fenomeną. Be to, pateikiamos trijų užsienio valstybių – Vokietijos, Lenkijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų – požiūris į nagrinėjamą reiškinį baudžiamosios teisės kontekste. Galiausiai, pateikiama manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo apžvalga Lietuvoje, išgryninami pagrindiniai nusikalstamos veikos sudėties požymiai ir tiriamas kriminalizavimo reikalingumas bei šios nusikalstamos veikos pasireiškimas praktikoje, pabrėžiant jos latentškumą.

Pagrindiniai žodžiai: manipuliavimas sporto varžybomis, susitarimai dėl varžybų, lošimai, nusikalstamos veikos objektas, kriminalizavimas.

The Master's thesis examines the concept of manipulation of sports competitions and the specifics of criminalisation in Lithuanian and foreign criminal law. The study begins with a theoretical overview of sports fraud and the identification of its forms. It then discusses the essential national and international legal regulation that provides for the phenomenon of manipulation of sports competitions. In addition, the views of three foreign countries – Germany, Poland and the United States of America – on the phenomenon in the context of criminal law are presented. Finally, an overview of the criminalisation of manipulation of sports competitions in Lithuania is presented, highlighting the main elements of the offence, and examining the need for criminalisation and the manifestation of this offence in practice, with an emphasis on latency.

Key words: Manipulation of sports competitions, match-fixing, gambling, object of the offence, criminalisation.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. MANIPULIAVIMO SPORTO VARŽYBOMIS SAMPRATA IR REIŠKINYS	8
1.1. Sukčiavimo sporto srityje reiškinys ir jo formos.....	8
1.2. Manipuliavimo sporto varžybomis teisinis reglamentavimas.....	12
2. MANIPULIAVIMAS SPORTO VARŽYBOMIS UŽSIENIO ŠALIŲ TEISĖJE	17
2.1. Vokietija.....	17
2.2. Lenkija	20
2.3. Jungtinės Amerikos Valstybės	21
3. MANIPULIAVIMAS SPORTO VARŽYBOMIS PAGAL LIETUVOS BAUDŽIAMĄJĄ TEISĘ	24
3.1. Manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo raida	24
3.2. Manipuliavimo sporto varžybomis sudėties požymių analizė	29
3.3. Manipuliavimo sporto varžybomis santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis 34	
3.4. Manipuliavimo sporto varžybomis taikymas Lietuvoje	37
IŠVADOS.....	42
PASIŪLYMAI.....	43
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	44
SANTRAUKA.....	52
SUMMARY	53

IVADAS

Temos aktualumas. Sportas yra globalus reiškinys, kuris įtraukia milijonus žmonių ir kasmet sugeneruoja didžiules pajamas – vien 2022 m. Tarptautinės futbolo federacijos (toliau – FIFA) pasaulio futbolo čempionatas sugeneravo beprecedentį 7,5 mlrd. dolerių pelną (MacInnes, 2022). Nepaneigiama ir sporto reikšmė visuomenėje – jis prisideda prie socialinės pažangos, santarvės, puoselėja abipusę pagarbą, tarpusavio supratimą ir suvienija žmones bendram tikslui (Zaksaitė, 2015, p. 7). Vis dėlto jau nuo pat sporto varžybų ištakų, kurios siekia antikos laikus, ši reiškinį lydi nesąžiningi susitarimai, kuriais siekiama iškreipti varžybų eigą ir (ar) rezultatus. Kaip pastebi D. Hill savo knygoje: „Korupcijai sporte yra skirta paminklų linija, stovinti už senojo Olimpino stadiono griuvėsių Graikijoje, jie pastatyti surinkus baudas iš trenerių bei atletų, kurie buvo pagauti klastojantys ar susitarę dėl sporto rungtynių rezultatų“ (Hill, 2018, p. 12). Neatsitiktinai, pasak Romano, net Olimpinių žaidynių susikūrimo mitas yra siejamas su korupcija ir nesąžiningais žaidimais¹. Taigi, sukčiavimas sporto srityje buvo aktualus visais istorijos raidos etapais.

Šiais laikais tokie nesąžiningų varžybų atvejai vis daugiau pasigirsta viešojo erdvėje ir parodo, kad problema yra gaji įvairiose sporto šakose – net ne tokiose populiariose kaip krepšinis ar futbolas². Lietuvos mastu taip pat galima pastebėti išaugusį susidomėjimą šia tema, kuri lemia pastaruoju metu kilę skandalai, ypatingai futbolo sporto šakoje. Naujausias žiniasklaidoje pasirodęs sutartų rungtynių atvejis, už kurį Lietuvos futbolo federacija paskyrė 19 tūkst. eurų finansinę baudą, susijęs su „Jonavos“ klubu, kuris per 35 rungtynes neiškovojo nė vienos pergalės ir praleido net 101 įvartį (Šeduikytė, 2022). Apie šios temos aktualumą byloja ir apklausų duomenys – anot 2014 m. „Transparency International“ Lietuvos skyriaus atlikto anoniminio tyrimo, pasiūlymų sudalyvauti susitarimuose dėl sporto varžybų baigties asmeniškai sulaukė 15 proc. futbolininkų ir 20,5 proc. krepšininkų (Transparency International Lietuvos skyrius, 2014). Taip pat 2016 m. tuometinio Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atlikto tyrimo duomenimis, 44 proc. apklaustų sportininkų ir net 58 proc. sporto organizacijų atstovų yra girdėję apie manipuliavimą sporto varžybomis jų atstovaujamosiose sporto šakose

¹ Manoma, kad olimpines žaidynes įkūręs Pelopsas tai padarė švėsdamas pergalę vežimų lenktynėse, kurias jis laimėjo papirkdamas varžybas organizavusio karaliaus Oenomaoso vežėją, kad pastarasis pakeistų karaliaus vežimo metalinį kaištį vaškiniu.

² 2023 m. pradžioje nuskambėjo skandalas snukerio sporto šakoje, į kurį galimai yra įsitraukę apie 10 snukerio žaidėjų (Nunns, 2023).

(krepšinyje, tenise ir ledo ritulyje) (Kūno kultūros ir sporto departamentas, 2016). Šie duomenys atskleidžia, kad reiškinys yra egzistuojantis ir todėl turi būti imamas atitinkamų priemonių su juo kovoti.

Siekiant didesnio ir efektyvesnio bendradarbiavimo tarptautiniu ir nacionaliniu lygiu bei bendresnio reguliavimo šioje srityje, 2014 m. buvo priimta Europos Tarybos konvencija dėl kovos su manipuliavimu sporto varžybomis. Šio tarptautinio teisės akto pagrindu, nacionaliniu lygmeniu buvo padaryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) pakeitimai, įtvirtinant atskirą nusikalstamos veikos sudėtį – manipuliavimą sporto varžybomis (LR BK 182¹ straipsnis). Nors ši veika buvo kriminalizuota jau 2017 m., tačiau iki šiol nėra priimto nė vieno teismo sprendimo, susijusio su aptariamu straipsniu, tik yra žinoma apie kelis ikiteisminius tyrimus dėl Tauragės ir Kauno miestų krepšinio klubo žaidėjų (Lietuvos Respublikos prokuratūra, 2021; Lietuvos policija, 2019). Atsižvelgiant į šio reiškinio didelį latentiskumą, turi būti tiriamas manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo tikslingumas, pagrindinės prielaidos, kodėl baudžiamoji atsakomybė šio nusikaltimo atžvilgiu taikoma taip retai. Ne mažiau svarbu yra atskleisti ir manipuliavimo sporto varžybomis sampratą, požymius, pasireiškimo būdus ir formas, kaip jos suprantamos teisės ir kitų sričių mokslininkų. Kadangi tai yra universalus reiškinys, todėl aktualu nagrinėti ir užsienio šalių praktiką bei reglamentavimą, todėl darbe yra pasirinkta ištirti trijų valstybių – kontinentinės teisės tradicijos (Vokietijos, Lenkijos) ir anglosaksų (Jungtinių Amerikos Valstijų) teisinės sistemos šalių pavyzdžius. Visos pasirinktos šalys taiko skirtingus baudžiamosios atsakomybės modelius, todėl yra pravartu apžvelgti ir įvertinti problemas, su kuriomis yra susiduriama sprendžiant manipuliavimo sporto varžybomis atvejus.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas – kompleksiškai ir sistemiškai išanalizavus manipuliavimo sporto varžybomis (LR BK 182¹ straipsnis) sampratą ir nustatčius jo požymius, atskleisti šios nusikalstamos veikos aiškinimo ir taikymo probleminius aspektus bei įvertinti teisinio reglamentavimo trūkumus.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti magistro darbo tikslą, buvo išskirti šie uždaviniai:

1. Atskleisti manipuliavimo sporto varžybomis sampratą, turinio ribas bei pagrindinius požymius;
2. Išanalizuoti manipuliavimo sporto varžybomis teisinį reguliavimą nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu, įvertinant jų panašumus ir skirtumus;

3. Pateikti manipuliavimo sporto varžybomis pasireiškimą skirtingų užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje;
4. Ištirti manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo raidą, nusikalstamos veikos sudėties požymius ir taikymo problematiką Lietuvoje.

Darbo objektas. Manipuliavimo sporto varžybomis teisinis reguliavimas Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje.

Tyrimo metodai. Rengiant magistro darbą buvo naudojami šie tyrimo metodai – dokumentų analizės, lyginamasis, sisteminis, analitinis – kritinis, teleologinis metodai.

Didelis dėmesys darbe skiriamas dokumentų analizės metodui, kurį pasitelkus analizuojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, įskaitant, bet neapsiribojant, tarptautinės sutartys, įstatymai, LR BK pakeitimų ir papildymų įstatymų projektai, aiškinamieji raštai ir kiti. Be kita ko, darbe nagrinėjami ir įvairių sporto organizacijų priimti norminiai aktai, kaip antai drausmės kodeksai.

Lyginamasis metodas leido išskirti pagrindinius skirtumus ir panašumus, vertinant nacionalinį bei užsienio valstybių teisinį reglamentavimą ir pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama, nagrinėjant manipuliavimo sporto varžybomis reiškinių. Taip pat šis metodas buvo pasitelktas gretinant skirtingas manipuliavimo sporto varžybomis koncepcijas.

Sisteminio metodo pagalba jungiamos skirtingų sričių mokslininkų įžvalgos, apie manipuliavimą sporto varžybomis, siekiant atskleisti jo prasmę bei taikymą skirtingų valstybių baudžiamojoje teisėje.

Pasitelkus analitinį – kritinį metodą, apžvelgiamos skirtingos valstybių pozicijos atsakomybės už manipuliavimą sporto varžybomis klausimu, išgryninamos pagrindinės kylančios problemos praktikoje ir vertinamas LR BK 182¹ straipsnio tikslingumas.

Teleologinis metodas taikomas siekiant atskleisti teisėkūros tikslus, prielaidas ir normų prasmę teisės aktų atžvilgiu.

Pagrindiniai šaltiniai. Šiame magistro darbe analizuojami tarptautiniai, nacionaliniai, kitų užsienio valstybių teisės aktai, įstatymų projektai, lydintieji dokumentai, teismų praktika, viešai prieinami statistiniai duomenys, sporto organizacijų norminiai aktai. Taip pat darbe didelis dėmesys skiriamas Lietuvos teisės mokslininkų ir praktikų – S. Zaksaitės, P. Ragauskos, M. Kalvelio įžvalgoms dėl sukčiavimo sporto srityje ir korupcijos privačiame sektoriuje. Svarbią reikšmę atskleidžiant manipuliavimo sporto varžybomis reiškinių turi ir užsienio autorių teisės bei kitų disciplinų mokslinė literatūra – D. Hill, T. Serby, S. Van Der Hoeven, T. Spapens, M. Olfers darbai ir publikacijos. Bendrai

nusikalstamų veikų požymių analizei taip pat naudoti baudžiamosios teisės vadovėliai, kuriuos rašė autorių kolektyvas.

Darbo naujumas bei originalumas. Manipuliavimas sporto varžybomis nėra plačiai nagrinėtas reiškinys Lietuvos autorių darbuose. Bene daugiausia mokslinių publikacijų – straipsnių, disertaciją ir monografiją, šia tema yra parašiusi S. Zaksaitė. Taip pat 2015 m. sporto teisės specialistė R. Bistrickaitė išleido straipsnį manipuliavimo sporto varžybomis tematika. Vis dėlto svarbu paminėti, kad šių autorių darbai buvo publikuoti iki 2017 m., t. y. iki naujojo LR BK pakeitimo, numatančio atskirą manipuliavimo sporto varžybomis nusikaltimo sudėtį. Iš esmės po naujos nusikalstamos veikos kriminalizavimo nebuvo atlikta tyrimų, nagrinėjančių Lietuvos teisiniam reguliavimui aktualių niuansų, pagrindinių sudėties požymių bei normos taikymo problematikos.

Galima pastebėti, kad ši tema yra nagrinėta tik iš kitų mokslo sričių, pavyzdžiui, kriminologinės ir sporto industrijos perspektyvos. 2021 m. Mykolo Romerio universiteto studentė T. Šilėnė parengė magistro baigiamąjį darbą tema „Lošimai ir lažybos: kur baigiasi laisvoji rinka ir prasideda manipuliacijos futbole“, kurioje analizuojamas manipuliacijų sporto varžybomis paplitimas Lietuvos futbole. Kitas 2016 m. Mykolo Romerio universiteto studento E. Pšelensčio magistro darbas pavadinimu „Manipuliacijos sporto varžybomis: paplitimas ir prevencija Lietuvos futbole“ taip pat analizuoja nesąžiningų susitarimų futbole priežastis ir prevencijos galimybes. Tuo tarpu 2021 m. M. Kalvelio išleista monografija yra skirta visai sporto teisei bendrai. Taigi, baudžiamosios teisės diskurse trūksta gilesnės teisinės reiškinio analizės, todėl šiame darbe yra tiriami tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių teisės aktai, teismų praktika bei mokslininkų darbai, susiję su manipuliavimu sporto varžybomis.

1. MANIPULIAVIMO SPORTO VARŽYBOMIS SAMPRATA IR REIŠKINYS

Sukčiavimas sportinėje veikloje pažeidžia sporto vertę ir įvaizdį, bet, pirmiausia, prieštarauja sąžiningo žaidimo dvasiai (Preston, Szymanski, 2003, p. 613). Dėl pažeidžiamo visuomenės gėrio ypatumų, siekiant pereiti prie baudžiamosios teisės analizės, iš pirmo sukčiavimo sporto srityje reiškinys turėtų būti tiriamas kaip sporto kategorija, atsiribojant nuo formalaus teisinio jo vertinimo. Taip pat minimas reiškinys turėtų būti apžvelgiamas iš sociologinės-kriminologinės perspektyvos, atskleidžiant pagrindines jo problemas, priežastis ir būdus, kaip jis gali pasireikšti realioje tikrovėje. Svarbu pateikti sisteminių vertinimą, apjungiant įvairių sričių mokslininkų įžvalgas. Atlikus šią analizę, toliau bus apibrėžiami pagrindiniai manipuliavimo sporto srityje požymiai tiek mokslinėje literatūroje, tiek užsienio bei nacionaliniuose teisės aktuose.

1.1. Sukčiavimo sporto srityje reiškinys ir jo formos

Pirmasis žingsnis sistemiškai sprendžiant sukčiavimo sporto srityje problemą yra šio fenomeno suvokimas, jo ribų nustatymas ir sąvokų apibrėžimas.

Nepaisant to, kad sukčiavimas sporto srityje nėra naujai susiformavęs reiškinys, iki šiol nėra vieningos nuomonės dėl jo sampratos ir turinio ribų. Galima pastebėti, kad jis yra tarpdisciplininis ir daugiasluoksnis, t. y. savyje kompleksiskai apjungia tiek teisės, kriminologijos, tiek sporto sferas. Taip pat pastebimas ir literatūroje naudojamų sąvokų nevienodumas – išskiriamos tokios kategorijos, kaip manipuliacijos sporto varžybomis (angl. *manipulation of sports competitions*) (Serby, 2015), susitarimai dėl varžybų (angl. *match-fixing*) (Maennig, 2005), sukčiavimas sporto srityje (angl. *sporting fraud*). Mokslinėje literatūroje, pavyzdžiui, tam tikrose studijose, šie terminai gali būti sutinkami kaip sinonimai ir vartojami alternatyviai (KEA European Affairs, 2012). Visgi, sutiktina su kitų autorių pateikta nuomone, kad sukčiavimas sporto srityje turėtų būti vertinamas kaip platesnė, bendresnė sąvoka, o manipuliavimas sporto rezultatais (taip pat ir varžybomis) – kaip viena iš jo formų (Zaksaitė, 2011, p. 157). Tuo tarpu manipuliacijos sporto varžybomis bei susitarimai dėl varžybų, nesvarbu, ar jie susiję su rezultatu, ar tik su vienu incidentu (faktu), gali būti tapatinami ir naudojami kaip sinonimai, pakeičiant vienas kitą (Hoeven *et al.*, 2020, p. 425). Toliau bus aptariamos mokslinėje literatūroje aptinkamos šių reiškinų apibrėžtys ir pateikiamos jų interpretacijos.

Visų pirma, analizuojant sukčiavimą sporto srityje, turėtų būti išskirtas vienas kertinių bet kokio sukčiavimo elementų – apgaulė. Vienu autorių požiūriu apgaulė sporte gali būti suvokiama kaip bet koks nuokrypis nuo garbingo elgesio (angl. *fair play*), kuriuo apgaulės būdu siekiama įgyti nepagrįstos naudos (Zaksaitė, 2015, p. 15). Taip pat apgaulės sąvoka yra neatsiejamai susijusi su negarbingo žaidimo (angl. *foul play*) samprata, tačiau gali būti suprantama ir šiek tiek siauriau, – negarbingai žaidžiant pažeidžiamos ne tik sporto taisyklės, bet ir „sporto dvasia“, – bendrieji teisingumo, pagarbos, tolerancijos bei lygiateisiškumo principai (Zaksaitė, 2015, p. 15). Platesnė sukčiavimo sporto srityje samprata sutinkama ir užsienio literatūroje, pabrėžiant, kad tai yra sąmoningas teisingumo principų ir sporto normų pažeidimas (McIntosh, 1979 cituota Morgan, 2017, p. 154). Šiuo atveju papildomai kaip naujas kriterijus yra įvedamas sąmoningumas, t. y. tam tikras psichinis santykis, rodantis valingą asmens elgesį. Tokia plati sukčiavimo samprata suponuotų, kad po ja gali patekti bet kokie nukrypimai nuo taisyklių – asmeninės ar techninės pražangos.

Kiti autoriai pastebi, kad tam tikro pobūdžio sukčiavimas sporte yra toleruotinas ir tam tikrose kultūrose net skatinamas (Hill, 2018, p. 38). Kaip to pavyzdys yra įvardijamas grubus, šiurkštus žaidimas, smūgiuojant priešininkus alkūnėmis ar siekimas laimėti laiko futbolo rungtynėse. Vis dėlto, kai kurių mokslininkų toks negarbingas elgesys nėra laikomas sportiniu sukčiavimu *per se*. Sąžiningas žaidimas, pasak profesionalaus sportininko ir filosofo H. Lenk, sporto tradicijoje suvokiamas kaip džentelmeniškas elgesys, „riteriškumas“ arba „sporto dvasia“ (Lenk, 2015). Taigi, nesąžiningas žaidimas reikštų šių vertybių paneigimą. Tuo tarpu sukčiavimui sporto srityje būdingas žalingesnis pobūdis, apimant tokius veiksmus kaip kamuolio lietimas ranka futbole, suvaidintos traumos, kompiuterinės įrangos naudojimas šachmatuose ir kiti veiksmai (Zaksaitė, 2015, p. 17). Dėl šios priežasties literatūroje aptinkama bandymų daryti skirtį tarp ketinimo apgauti, siekiant suteikti sukčiaujančiam asmeniui geresnę padėtį apgaudinėjamo asmens atžvilgiu, ir paprasto taisyklių pažeidimo be tokio ketinimo (Morgan, 2017, p. 154). Taip pat nuo sukčiavimo sporto srityje reikėtų skirti varžybų strategijos ir taktikos veiksmus, už kuriuos jokia atsakomybės forma išvis neturėtų būti keliami (Zaksaitė, 2013, p. 59). Be to, nors tam tikras elgesys vienoje sporto šakoje gali būti vertinamas kaip strategija, kitose sporto šakose jis jau gali būti laikomas sukčiavimo forma, todėl atskyrimo riba yra ganėtinai neaiški.

Bene žinomiausios ir labiausiai paplitusios sukčiavimo sporto srityje formos – tai antidopingo taisyklių pažeidimai ir manipuliacijos sporto varžybomis. Kai kurie autoriai

papildomai dar išskiria sabotą, kuris sporto srityje gali pasireikšti įvairiomis formomis, pavyzdžiui, neteisėtu varžovų suvaržymu ar užpuolimu, bandymu išprovokuoti neteisėtą varžovų reakciją ar bandymu įtikinti teisėją, kad varžovai atliko neteisėtus veiksmus (Preston, Szymanski, 2003, p. 614). Tuo tarpu dopingo, t. y. draudžiamų cheminių medžiagų, vartojime sukčiavimo elementas pasireiškia tuo, kad asmuo įgauna nepagrįstą pranašumą prieš kitus sportininkus taip iškreipiant lygybės sąlygas (Kalvelis, 2021, p. 159). Šiame darbe didžiausias dėmesys bus skiriamas manipuliavimui sporto varžyboms.

Per pastaruosius metus įvairūs tyrėjai parengė keletą sutartų varžybų koncepcijų. Pagal vieną iš jų, sutartomis varžybomis yra laikomi tokie atvejai, kai žaidėjas ar teisėjas sąmoningai „pasirodo žemiau savo galimybių ribos, kad viena komanda pralaimėtų ar pasiektų lygiąsias“ (Hill, 2018, p. 45). Šis reiškinys yra glaudžiai susijęs su susitarimais dėl varžybų eigos (angl. *spot-fixing*), t. y. kai siekiama paveikti ne visų varžybų rezultatą, o tik vieną tikėtiną veiksmą varžybų metu, pavyzdžiui, koku konkrečiu metu bus įmuštas įvartis ar skirtas baudinys. Tokia sukčiavimo sporto varžybose forma pastaruoju metu itin išpopuliarėjo kriketo sporto šakoje (Huggins, 2018, p. 125). Nors dažnai susitarimai dėl rungtynių rezultatų susiję su nepakankamai geru sportininko pasirodymu, tai taip pat gali būti ir teisėjo ar arbitro veiksmai (neveikimas), o finansine nauda nebūtinai turi būti asmens atliktas statymas – tai gali būti ir kyšio gavimas (Serby, 2015, p. 84). Dėl visų šių priežasčių „manipuliavimo sporto varžybomis“ arba „susitarimų dėl varžybų“ apibrėžimas yra problemiškas. Be to, praktikoje šis reiškinys įgauna įvairias formas, priklausomai nuo to, kas ir dėl kokių priežasčių jame dalyvauja.

Dažniausiai manipuliacijos sporto varžybomis yra klasifikuojamos į dvi pagrindines rūšis priklausomai nuo to, ar nagrinėjamas atvejis yra susijęs su lažybomis, ar ne (Hill, 2018, p. 39). Su lažybomis nesusijęs sutartų rungtynių organizavimas pirmiausia siejamas su sportiniais interesais (Spapens, Olfers, 2015, p. 337). Paprastai tokie susitarimai vyksta siekiant užsitikrinti tam tikrą vietą lygos turnyrinėje lentelėje arba išlikti aukštesnėje lygoje, papirkinėjant varžovų komandų teisėjus ir (arba) klubo vadovus (Hill, 2008 cituota Tak, 2018, p. 32). Taip pat šios rūšies pavyzdžiai apima ir atvejus, kai yra sudaromos sąlygos laimėti varžybas kitai komandai (Spapens, Olfers, 2015, p. 337) ar siekiama išvengti susitikimo su tam tikrais varžovais kitame varžybų etape (Yang, Liu, 2013, p. 1228). Taigi, dažniausiai tokio pobūdžio susitarimų dėl varžybų motyvai yra susiję su tam tikro sportinio pranašumo siekimu. Nors ekonominė nauda nėra pagrindinis tikslas, tačiau įgytas sportinis pranašumas gali lemti ir finansines pasekmes, nesvarbu, ar tai būtų valstybės subsidijos, televizijos teisės ar kitokios rėmimo sutartys (KEA European Affairs, 2012). Taigi, antriniu

motyvu galima laikyti piniginės naudos siekį. Mokslininkų pastebėta, kad susitarimai dėl varžybų paprastai įvyksta vėlesnėse sezono stadijose ir rečiau – sezono pradžioje, kai siekiama pagerinti galimybes patekti į turnyrą (Huggins, 2018, p. 124). Taigi, su lažybomis nesusijęs manipuliavimas varžybų rezultatais gali būti laikomas sąžiningo ir garbingo žaidimo principų pažeidimu.

Tuo tarpu kita, daugiau iššūkių kelianti ir didesnio aktualumo sulaukusi varžybų manipuliavimo rūšis yra susitarimai, susiję su lažybų verslu. Tokio pobūdžio sutartų rungtynių organizavimas gali būti laikomas korupcijos sporte porūšiu ir apibūdinamas kaip bet kokia neteisėta, amorali ar neetiška veikla, kuria bandoma sąmoningai iškreipti sporto varžybų rezultatą, siekiant asmeninės materialinės naudos vienai ar daugiau toje veikloje dalyvaujančių šalių (Gorse, Chadwick, 2010, p. 4). Konkretesnę apibrėžimą pateikia D. Hill, teigdamas, kad azartinių lošimų motyvuotas manipuliavimas varžybomis yra tada, kai kas nors stato dideles sumas už tam tikrus rezultatus ar konkrečius įvykius varžybose per legalias ir (arba) nelegalias lažybų bendroves, kurstydamas žaidėjus, trenerius ir (arba) teisėjus siekti norimų rezultatų (Hill, 2008 cituota Tak, 2018, p. 32). Šios rūšies susitarimų rimtumą pagrindžia ir tai, kad tokie susitarimai neretai būna glaudžiai susiję su kitomis nusikalstamomis veikomis, kaip antai su pinigų plovimu, organizuotu nusikalstamumu ir dažnai yra vienas nuo kito tiesiogiai priklausomi (Serby, 2015, p. 89). Yra išskiriami tokie šią sąsają įtakojantys veiksniai – didelės išmokamos sumos, sporto organizacijos tampa gera priedanga nusikaltimams bei lošimų operatorių veikimas tarpvalstybiniu lygmeniu (Ragauskas *et al.*, 2014, p. 45). Taigi, tokio pobūdžio manipuliavimui sporto varžybomis yra būdingas išimtinai finansinis interesas – siekis pasipelnyti atliekant statymus už susitartas rungtynes.

Lyginant šias dvi aptartas susitarimų rūšis, galima pastebėti, kad su lažybomis nesusijęs sutartų rungtynių organizavimas yra visada naudingas konkrečiai komandai, tuo tarpu lažybų atveju, ekipa gali patirti ir nesėkmę iš vidaus dėl pasipelnyti siekiančių žaidėjų veiksmų (Hill, 2018, p. 40). Taip pat subjektų ratas, t. y. asmenų, dalyvaujančių sutartose varžybose, pastaruoju atveju yra platesnis, nes su lažybomis susiję atvejai gali apimti ne tik subjektus iš vidaus (žaidėjus, teisėjus), bet ir pašalinius asmenis, pavyzdžiui, lošėjus. Tipiškiausia manipuliavimo sporto rezultatais schema yra, kai iš vienos pusės dalyvauja lošėjas, o iš kitos – žaidėjas ir (arba) teisėjas. Tačiau būna ir tokių atvejų, kai žaidėjas arba teisėjas sutampa su lošėju (Ragauskas *et al.*, 2014, p. 44). Taigi, galima daryti išvadą, kad šios dvi manipuliavimo sporto varžybomis rūšys – susitarimai, nesusiję su lažybomis, ir susiję su jomis – skiriasi savo tikslu, asmenimis ir pavojingumo mastu.

Pateikta analizė atskleidžia, kad sukčiavimo sporto srityje ribos gali būti labai plačios, suprantant šį reiškinį, kaip bet koki sąmoningą nukrypimą nuo garbingo žaidimo taisyklių, kas teisiniu požiūriu galimai neatitiktų klasikinės sukčiavimo sampratos. Tuo tarpu manipuliacijos sporto varžybomis, kaip viena iš sukčiavimo sporto srityje formų, gali pasireikšti dviem būdais – susijusiu su lažybų verslu ir ne. Su lošimais susiję susitarimai dėl varžybų paprastai yra pavojingesni nei susitarimai, nesusiję su lošimais, nes siekiama gauti maksimalią finansinę naudą, neretai turima ryšių su organizuotu nusikalstamumu, įtrauktų asmenų ratas išeina iš už sporto klubo ribų. Išsiaiškinus bendrą sukčiavimo sporte koncepciją ir sistemą, toliau bus pereinama prie teisinio manipuliacijų sporto varžybomis reiškinio analizės.

1.2. Manipuliavimo sporto varžybomis teisinis reglamentavimas

Manipuliavimo sporto varžybomis tinkamas suvokimas slypi kompleksinėje skirtingų mokslo šakų analizėje. Siekiant pateikti kuo konkretesnę tiriamo reiškinio apibrėžimą, manipuliavimas sporto varžybomis bus apžvelgiamas iš teisinės perspektyvos.

Teisinis bet kokio reiškinio vertinimas, be kita ko, suponuoja teisinio reglamentavimo, t. y. tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų, apžvalgą. Šiuo atveju yra aktualūs tarptautiniame diskurse priimti dokumentai, kaip antai Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys, kurios yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). 2014 m. rugsėjo 18 d. Lietuvos Respublika pasirašė Europos Tarybos konvenciją dėl manipuliacijų sporto varžybomis (toliau – Konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis), kurioje manipuliavimas sporto varžybomis apibūdinamas kaip „sąmoningas susitarimas, veiksmas arba neveikimas, kuriuo bandoma nederamai pakeisti sporto varžybų rezultatą ar eigą, siekiant visiškai arba iš dalies panaikinti minėtų sporto varžybų nenuspėjamumą ir taip sau ar kitiems suteikti nepelnytą pranašumą“ (3 straipsnio 4 dalis). Be kita ko, yra pateikiami lažybų iš sporto, neteisėtų lažybų iš sporto, neįprastų lažybų iš sporto, įtartinų lažybų iš sporto apibrėžimai, taip iš esmės patvirtinant faktą, kad manipuliavimas varžybomis paprastai yra glaudžiai siejamas su azartiniais lošimais. Nors minima tarptautinė sutartis kol kas yra tik pasirašyta ir dar nėra ratifikuota, tačiau turi būti paisoma fundamentalus *pacta sunt servanda* principo, reiškiančio, kad valstybės privalo laikytis visų tarptautinių sutarčių, kurių dalyvės jos yra, reikalavimų.

Konvencijos dėl manipuliacijų sporto varžybomis aiškinamojoje ataskaitoje yra nurodoma, kad šio susitarimo, veikimo ar neveikimo tikslas – gauti nepagrįstą pranašumą,

kuris gali pasireikšti kaip finansinė nauda (pavyzdžiui, varžybų organizatoriaus išmokama premija nugalėtojui) ar kitokia materialinė ar nematerialinė nauda (pavyzdžiui, perėjimas į aukštesnį lygį varžybose arba laimėjimo „šlovės“ jausmas) (Council of Europe, 2014). Tikslų, motyvų nekonkretizavimas, manytina, kad buvo pasirinktas tikslingai, siekiant aprėpti kuo platesnį šio reiškinio pasireiškimo būdų spektrą, neapsiribojant tik su lošimais susijusiais susitarimais dėl varžybų. Iš kitos pusės būtų galima kvestionuoti, kad bet koks manipuliavimas sporto varžybomis tiesiogiai ar netiesiogiai yra susijęs su gaunama finansine nauda. Net ir tais atvejais, kai pagrindiniai motyvai yra susiję su sportiniais siekiais, egzistuoja materialinis interesas – patekimas į aukštesnį varžybų etapą siejamas su naudos gavimu, žiniasklaidos teisių dalies padidėjimu, didesne rėmėjų parama, taip pat individualiai sportininkams tai gali paskatinti karjeros augimą ir užtikrinti geresnę finansinę padėtį (McNamee, Rubicsek, 2022 p. 92). Visgi manytina, kad praktikoje kultų sunkumų siekiant nustatyti tikslų gautos finansinės naudos dydį, ypač tais atvejais, kai ji yra netiesioginė, galimai išsitiesusi laike ir kylanti ne iš vieno šaltinio.

Nors Konvencija dėl manipuliavimų sporto varžybomis pateikė vieningą, skirtingų suinteresuotų subjektų (nacionalinių ir tarptautinių sporto organizacijų, lažybų ir teisėsaugos atstovų) suderintą manipuliavimo sporto varžybomis apibrėžtį, tačiau išliko tam tikrų probleminių aspektų. Vienas iš jų – viso ar dalies nuspėjamumo kaip esminės varžybų savybės panaikinimas, kuris nėra niekur apibrėžtas, todėl yra vertinamojo pobūdžio kriterijus ir gali kisti nuo interpretuojančio subjekto teisinės sąmonės (Zaksaitė, 2013, p. 59). Taigi, definicijų abstraktumas, plačios reguliavimo ribos suponuoja lanksčią erdvę pritaikyti atitinkamas nacionalines priemones kovoje su šiuo reiškiniu.

Nemažiau svarbu yra nagrinėti ir tarptautinių sporto organizacijų norminius aktus, kurie numato normatyvus atskiroms sporto šakoms. Tarptautinės sporto organizacijos, tokios kaip FIFA ir Europos futbolo federacijų asociacija (UEFA), atlieka pagrindinį vaidmenį kovojant su manipuliavimu varžybų rezultatais, nes jos ne tik yra tiesiogiai susijusios su susitarimais, bet gali būti ir dėl to pažeidžiamos. Pasaulinė tarptautinių sporto federacijų asociacija (angl. *Global Association of International Sports Federations*, GAISF), jungianti 95 tarptautines sporto federacijas, 2011 m. paskelbė taisyklę³, kuriomis atskyrė manipuliavimo sporto varžybomis bei rungtynių korupcijos (angl. *match corruption*) atvejus (SportAccord, 2011). Manipuliavimas šiose taisyklėse buvo apibrėžtas kaip „neteisėtas poveikis sporto varžybų eigai ar rezultatams, siekiant gauti naudos sau ar

³ Tuo metu (nuo 2009 m. kovo mėn. iki 2017 m. balandžio mėn.) organizacijos pavadinimas buvo SportAccord.

kitiems ir visiškai ar iš dalies panaikinti su varžybų rezultatais paprastai susijusį netikrumą“. Rungtynių korupcija apibrėžiama kaip „kyšio ar kitokio atlygio pažadėjimas, siūlymas, davimas, prašymas ar priėmimas arba pažado ar pasiūlymo priimti kyšį ar kitokį atlygį priėmimas siekiant nustatyti ar kitaip neteisėtai paveikti sporto varžybų rezultatą ar bet kurį kitą aspektą“ (SportAccord, 2011). Galima daryti prielaidą, kad rungtynių korupcija buvo išskirta kaip vienas iš manipuliacijų sporto varžybomis būdų. Apžvelgus atskirų tarptautinių sporto federacijų teisės aktus, kaip antai FIFA drausmės kodekso nuostatas, matyti, kad baudžiamas yra kiekvienas, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai, veikimu ar neveikimu, neteisėtai daro įtaką ar manipuliuoja rungtynių eiga, rezultatu ar bet kuriuo kitu rungtynių aspektu arba bet kokiomis priemonėmis rengia sąmokslą (angl. *conspire*) ar bando tai daryti (FIFA drausmės kodekso 20 straipsnio 1 dalis). Taigi, drausminė atsakomybė yra numatyta ir už veiksmus, kuriais rengiamasi manipuliuoti varžybomis.

Iš esmės panašiai manipuliavimas apibrėžiamas ir 2021 m. Lietuvos futbolo federacijos (toliau – LFF) drausmės kodekso 38 straipsnyje, įtraukiant tokius veiksmus, kaip – bet koks susitarimas, veikimas arba neveikimas, kuriuo dedamos pastangos ar bandoma paveikti rungtynių eigą ar rezultatą; tiesioginis ar netiesioginis dalyvavimas bet kokiose lažybose ar kitose panašiose veiklose, kurios yra susijusios su futbolu apskritai, arba bet kokios tiesioginės ar netiesioginės finansinės naudos turėjimas iš tokios veiklos; panaudojimas ar pateikimas kitiems asmenims bet kokios informacijos, kuri nėra viešai prieinama bei yra gauta (įgyta) dėl turimos padėties, jei tai daro ar gali daryti žalą rungtynių integralumui ir kiti atvejai. Taigi, yra nustatytas detalus, tačiau nebaigtinis sąrašas veiksmų, kurie galėtų būti laikomi manipuliavimu sporto varžybomis. Šiuo atveju pastebėtina, kad yra paliekama plati interpretacijos laisvė, norint pripažinti tam tikrą veiksmą manipuliavimu, nes yra kalbama apie susilaikymą nuo „bet kokio elgesio darančio ar galinčio daryti žalą Varžybų ir/ar Rungtynių integralumui (sąžiningumui), ar darančio ar galinčio daryti neteisėtą ar netinkamą įtaką Varžybų ir/ar Rungtynių eigai ir/ar rezultatui ir/ar bet kokiam kitam aspektui <...>“ (38 straipsnio 1 dalis).

Bene svarbiausias ir detaliosiai sporto sritį reguliuojantis teisės aktas nacionalinėje teisėje – tai Lietuvos Respublikos sporto įstatymas, kuris numato manipuliavimo aukšto meistriškumo sporto varžybomis definiciją. Analizuojamas reiškinytis yra apibūdinamas iš esmės tapačiai kaip ir tarptautiniuose dokumentuose, pabrėžiant, kad tai yra tyčinis susitarimas, veikimas arba neveikimas, kuriuo bandoma paveikti aukšto meistriškumo sporto varžybų eigą ar rezultatą, siekiant visiškai arba iš dalies panaikinti šių sporto varžybų nenuspėjamumą ir taip sau ar kitiems suteikti nepelnytą pranašumą (2 straipsnio 16 dalis).

Be to, minėtame įstatyme įtvirtintas kovos su manipuliavimu aukšto meistriškumo sporto varžybomis politikos įgyvendinimas, apibrėžiamas manipuliavimo sporto varžybomis draudimo principas, taip pat minimos sankcijos už manipuliavimą aukšto meistriškumo sporto varžybomis. Atkreiptinas dėmesys, kad yra išskiriamos dvi sankcijų rūšys – nevyriausybinės organizacijos, veikiančios aukšto meistriškumo sporto srityje, pritaikytos sankcijos ir baudžiamoji atsakomybė (baudžiamosios sankcijos) (24 straipsnio 8 dalies 3 punktas). Kaip tai numato ir Konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis – sporto organizacijų taikoma drausminė atsakomybė neužkerta kelio taikyti baudžiamąją, civilinę ar administracinę atsakomybę (7 straipsnio 4 dalis).

Pagal Konvencijos dėl manipuliacijų sporto varžybomis 15 straipsnį, kiekviena šalis turi užtikrinti, kad jos nacionalinės teisės aktuose būtų numatytos baudžiamosios sankcijos už manipuliavimą sporto varžybomis, susijusį su prievartos veiksmais, korupcija arba sukčiavimu, kaip apibrėžta nacionalinėje teisėje. Priklausomai nuo egzistuojančios nacionalinės nusikalstamų veikų sistemos, valstybės gali pasirinkti remtis jau prieš tai galiojusiais straipsniais (pavyzdžiui, dėl turto prievartavimo, korupcijos ar sukčiavimo) arba įtvirtinti specialias nusikalstamų veikų sudėtis (Council of Europe, 2014). Pastebima, kad konkrečios su sportu susijusios sudėties numatymas nebūtinai lemia didesnę teisminių sprendimų priėmimo skaičių, tačiau pripažįstama, kad jos nebuvimas gali būti veiksnys, trukdantis pradėti ikiteisminį tyrimą. Taigi, šios nuostatos pagrindu 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauji LR BK pakeitimai. Dabartinio LR BK 182¹ straipsnio 1 dalis numato sąlyginai naują nusikalstamos veikos sudėtį – „manipuliavimą sporto varžybomis“ ir nustato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą poveikį sąžiningai profesionalių sporto varžybų eigai arba rezultatui. Įstatymų leidėjas šią nusikalstamą veiką priskyrė prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, t. y. prie LR BK XXVIII skyriaus⁴.

Taigi, matyti, kad teisinis reglamentavimas yra kompleksinis – tai, kad nėra visuotinio požiūrio į manipuliacijų sporto varžybomis fenomeną, rodo, jog sporto sritis ir baudžiamoji teisė tebėra atitinkamai sporto organizacijų ir atskirų valstybių kompetencija. Labiausiai unifikuota manipuliacijų sporto srityje definicija tarptautinėje sferoje yra pateikiama Konvencijoje dėl manipuliacijų sporto varžybomis. Šios apibrėžties pagrindu nacionalinėje teisėje padarius pakeitimus, teisinis reguliavimas įgavo konkretumo, tačiau vis vien išliko nenuoseklus. Tikslumo ir teisinio apibrėžtumo stoką lemia ir tai, kad vietiniai

⁴ Detalesnė BK 182¹ straipsnio kriminalizavimo raida ir sudėties požymių analizė bus aptariama trečioje rašto darbo dalyje.

(lokalūs) teisės aktai gali skirtingai apsibrėžti neleistinus veiksmus ir tokiu būdu plėsti arba siaurinti manipuliavimo sporto srityje ribas.

Apibendrinant pirmąją dalį, galima teigti, kad teisės bei kitų sričių mokslininkų pateiktos išvados koreliuoja su teisiniu reglamentavimu. Sutinkama, kad manipuliavimą sporto varžybose, kaip vieną iš sukčiavimo sporto srityje formų, apibūdina tokie požymiai kaip sąmoningumas (t. y. tyčiniai asmens veiksmai), varžybų rezultato nenuspėjamumo panaikinimas, siekis įgyti nepagrįstą pranašumą. Manytina, kad tikslinga yra neišskirti finansinės naudos siekio, kaip privalomo požymio, kadangi tokiu būdu būtų nepagrįstai susiaurinta manipuliavimo sporto varžybomis apibrėžtis, į ją neįtraukiant tokių veiksmų, kuriais pirmiausia yra siekiama nematerialinės naudos. Taip pat teorijoje akcentuotinas susitarimų dėl sporto varžybų skirstymas į dvi rūšis – susijusių ir nesusijusių su statymais lažybų bendrovėse. Šis atskyrimas gali būti reikšmingas nagrinėjant konkrečius atvejus praktikoje bei siekiant atriboti atsakomybių rūšis.

2. MANIPULIAVIMAS SPORTO VARŽYBOMIS UŽSIENIO ŠALIŲ TEISĖJE

Skirtingos valstybės nevienodai vertina manipuliacijų sporto varžybomis reiškinių ir skirtingai tvarkosi su šio fenomeno pasekmėmis. Parengta Konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis tapo vienu svarbiausių įrankių, siekiant tarptautiniu lygmeniu įvesti minimalius standartus kovoje su sutartomis varžybomis. Unifikuoto ir bendro visoms valstybėms reguliavimo nėra – vienoje valstybėje, pavyzdžiui, Ispanijoje ir Bulgarijoje, daugiausia dėmesio skiriama bendriems korupcijos ar sukčiavimo nusikaltimams, numatytiems baudžiamuosiuose kodeksuose, kitose (Kipre, Graikijoje) – specializuotuose sporto įstatymuose arba specialiuose baudžiamosios teisės aktuose (Maltoje, Italijoje, Portugalijoje) (KEA European Affairs, 2012). Šiame skyriuje bus plačiau susipažįstama su Vokietijos, Lenkijos ir Jungtinių Amerikos Valstybių pavyzdžiais, jų reglamentavimu bei susiduriamomis problemomis praktikoje.

2.1. Vokietija

Chronologiškai žvelgiant į Vokietijos teisinį reguliavimą dėl manipuliacijų sporto varžybomis, galima pastebėti, kad jis laikui bėgant kito. To priežastimi galima laikyti priimtų tarptautinių standartų poveikį ir realius skandalus, kilusius dėl sporto varžybų šalies viduje.

Anksčiau Vokietijos įstatymuose nebuvo numatytos specialios nusikalstamų veikų sudėtyje už susitarimus dėl varžybų rezultatų. Už tokio pobūdžio veikas buvo baudžiama pagal Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo kodekso 263 straipsnį, kaip už sukčiavimą (vok. *Betrug*). Galiojant šiai nuostatai, 2005 m. Vokietijos sporto pasaulį sukretė manipuliacijų sporto varžybomis skandalas, kai futbolo teisėjas R. H. buvo nuteistas už didelio masto organizuotą sukčiavimą mažiausiai dešimtyje profesionalių varžybų, siekiant praturtėti lošimo bendrovių sąskaita (Landgericht Berlin im Jahr 2005 17.11 strafrechtliche Entscheidung).

Pagal bylos fabulą, kitas asmuo, siekdamas padidinti savo galimybes laimėti darant statymus lažybų punktuose, susitarė su R. H. manipuliuoti rungtynėmis. Už sumokėtus pinigus R. H. pažadėjo manipuliuoti rungtynių rezultatais, pažeidžiant žaidimo taisykles – skiriant neleistinus baudinius arba nepripažįstant įvarčių, kurie buvo įmušti pagal taisykles. Tokiu būdu bendrininkai taip pat buvo pripažinti sukčiavę, nes sukūrė reikšmingai didesnę laimėjimo tikimybę, kas atitinkamai sukėlė didelius finansinius nuostolius lošimų

bendrovei. Teismams šiuo atveju iškilo problemų aiškinant sukčiavimo požymius – apgaulę, nukentėjusiojo suklydimą ir turtinę žalą.

Iš aptariamo teismo sprendimo išplaukia kelios įžvalgos. Pirma, sukčiavimo nusikaltimo sudėtis Vokietijos teismo buvo traktuojama plačiai. Pagal bylos fabulą buvo sudėtinga apskaičiuoti tikslų lošimų bendrovės patirtos žalos dydį, tačiau tai nesudarė kliūtis inkriminuoti veiksmus kaip sukčiavimą. Norint tiksliai apskaičiuoti patirtą žalą, reikia tarpusavyje susieti statymą ir galimą pelną. Žala atsiranda dėl skirtumo tarp konkrečios laimėjimo dėl manipuliacijos tikimybės, atėmus statymą, ir laimėjimo kvotos, atėmus statymą įprastų lažybų atveju. Vis dėlto šioje byloje buvo konstatuota, kad sukčiavimo nusikaltimas yra baigtas visais atvejais, kai yra nustatoma sąmoninga apgaulė, sudarant apgaulingas sporto lažybų sutartis, nesvarbu, ar įrodytas tikslus patirtų finansinių nuostolių dydis. Antra, apgaulė buvo vertinama kaip klaidinantis (aktyvus ar pasyvus) elgesys – manipuliavimas lažybų sutarties dalyku pažeidžiant lažybose dalyvaujančiųjų lūkesčius ir minimalaus sąžiningumo standartus, priimtinus (sporto) lažybų versle (Zaksaitė, 2015, p. 180). Taigi, apgaulė nebūtinai turi pasireikšti kaip aktyvi valios išraiška, tačiau gali būti išreikšta ir konkliudentiniais veiksmais, kai yra sąmoningai nutylimi tam tikri faktai. Trečia, manipuliavimui sporto varžybomis būdingas kompleksiskumas, kuris pasireiškia asmenų daugetu ir bendrininkų vaidmenų pasiskirstymu bei veikos tęstinumu.

Šie Vokietijos teismo išgryninti argumentai buvo toliau taikomi ir plėtojami vėlesnėse bylose dėl sutartų varžybų. Vienoje iš tokių bylų buvo konstatuota, kad manipuluojamų sporto lažybų su fiksuotais koeficientais (angl. *fixed odds*) atveju sukčiavimas yra baigtas jau sudarius lažybų sutartį, neatsižvelgiant į tai, ar laimėjimas buvo išmokėtas ar ne (Strafurteil des Bundesgerichtshofs vom 20. Dezember 2012). Taip pat sprendime detalizuota piniginių nuostolių apskaičiavimo tvarka neišmokėjus laimėjimų – turtinė žala nustatoma atsižvelgiant į lažybų baigties tikimybę, kuri padidėja dėl neatskleistos manipuliacijos.

Šios baudžiamosios bylos atskleidė sunkumus, kylančius taikant Vokietijos baudžiamojo kodekso nuostatas dėl sukčiavimo. Manipuliavimo sporto varžybomis specifika lėmė platesnį klasikinių nusikalstamų veikų, šiuo atveju sukčiavimo, vertinimą ir interpretavimą tam, kad „<...> nebūtų išvengta baudžiamosios atsakomybės vien dėl to, kad šiuolaikinis nusikalstamumas peržengia ankstesnių teorinių konstrukto ribas“ (Zaksaitė, 2014, p. 251). Taip pat ankstesnis reguliavimas neapėmė susitarimų dėl rungtynių rezultatų, jeigu jie nebuvo susiję su lažybomis, pavyzdžiui, kai siekiama išimtinai sportinių interesų. Siekiant tinkamai ir visapusiškai reglamentuoti tokius atvejus, 2013 m. Vokietijoje buvo

parengti nauji baudžiamojo įstatymo pakeitimai (Deutschlands Zukunft gestalten, 2013, p. 138). Tik pasirašius Konvenciją dėl manipuliavimo sporto varžybomis, 2017 m. buvo įgyvendinti šie nauji baudžiamųjų nuostatų projektai, susiję būtent su manipuliavimu sporto varžybomis.

Įstatymo projektu, be kita ko, į Vokietijos baudžiamąjį kodeksą buvo įtrauktos dvi naujos nusikalstamos veikos – 265c straipsnis („sukčiavimas sporto lažybų srityje“) ir 265d straipsnis („manipuliavimas profesionaliomis sporto varžybomis“). Naujų nusikalstamų veikų įtvirtinimu iš esmės yra siekiama apsaugoti sporto varžybų patikimumą bei klubų, sportininkų (265d straipsnis), taip pat sąžiningų lažybų tarpininkų ir lažybų organizatorių (265c straipsnis) finansinius ir (arba) ekonominius interesus. Tokiu būdu buvo užpildyta 263 straipsnyje („sukčiavimas“) palikta baudžiamosios teisės spraga. 265c straipsnyje sukčiavimas sporto lažybų srityje apibrėžiamas kaip susitarimas manipuliuoti sporto varžybomis, dėl kurių buvo atlikti statymai. Tuo tarpu 265d straipsnis taikomas manipuliavimui profesionaliomis sporto varžybomis, net jei nėra nustatomas ryšys su lažybomis ar atliktais statymais. Abiejose baudžiamosiose nuostatose numatyta laisvės atėmimo bausmė iki trejų metų, o labai sunkiais atvejais – iki penkerių metų.

Minėti baudžiamojo įstatymo pakeitimai susilaukė kritikos iš Vokietijos teisės mokslininkų. Vienų autorių nuomone sporto reguliavimas ir sąžiningų varžybų apsauga turėtų būti paliekami išimtinai sporto sričiai, o baudžiamoji atsakomybė turėtų likti kraštutine priemone (lot. *ultima ratio*), siekiant apsaugoti svarbiausias visuomenės vertybes (Ulrich, 2017). Sporto sąžiningumas neturėtų būti laikomas teise ir (arba) interesu, pateisinančiu baudžiamosios teisės įsikišimą. Taip pat buvo iškeltas klausimas, kodėl manipuliavimas sporto varžybomis yra vienintelė veika, už kurią taikomos baudžiamosios sankcijos siekiant apsaugoti sporto sąžiningumą. Nenuoseklu tai, jog baudžiamoji atsakomybė gali kilti vien už pažadą manipuliuoti varžybų rezultatais, o už šiurkščią pražangą, kuri taip pat pažeidžia sąžiningo žaidimo principus, baudžiamoji atsakomybė paprastai nėra taikoma. Taigi, dauguma teisės mokslininkų laikosi nuomonės, kad naujai kriminalizuotos nusikalstamos veikos, susijusios su manipuliavimu sporto varžybomis, neturėjo būti įgyvendintos kaip baudžiamosios teisės normos.

Apibendrinant Vokietijos teisinį reguliavimą, galima pastebėti, kad iš pradžių manipuliavimui sporto varžybomis inkriminuoti buvo pasitelkiamos tradicinės nusikalstamų veikų sudėtis, pavyzdžiui, sukčiavimas. Tiesa, interpretuojant šios veikos požymius, teismų praktikoje buvo išplėsta sukčiavimo sudėtis. Vėliau įsigalioję baudžiamojo įstatymo pakeitimai numatė specializuotas nusikalstamų veikų sudėtis, kurios

įvedė aiškumo, tačiau sukėlė diskusijas dėl baudžiamosios teisės, kaip *ultima ratio* priemonės, principo pažeidimo.

2.2. Lenkija

Šiuo metu Lenkijos teisinėje sistemoje sporto organizavimo taisyklės ir praktika yra sureguliuoti specializuotame teisės akte – 2010 m. birželio 25 d. Sporto įstatyme. Šiame įstatyme yra nustatytos ir specialios baudžiamosios nuostatos, numatančios nusikalstamas veikas sporto srityje, įskaitant ir manipuliavimą sporto varžybomis. Įdomu pastebėti, kad toks reguliavimas egzistavo ne visada – iki 2010 m. sportinis kyšininkavimas buvo kriminalizuotas kaip atskira nusikalstamos veikos sudėtis Lenkijos baudžiamajame kodekse. Buvo nustatyta, kad profesionaliojo sporto varžybų organizatorius ar jų dalyvis, priėmęs finansinę ar asmeninę naudą mainais už apgaulingą elgesį, galintį paveikti varžybų rezultatus, baudžiamas nuo 3 mėnesių iki 5 metų laisvės atėmimo bausme (Lenkijos baudžiamojo kodekso 296b straipsnis). Baudžiamojo kodekso 296b straipsnio 1 dalyje kalbama tik apie profesionalaus sporto varžybas, kurias organizuoja subjektai, turintys teisę tai daryti pagal įstatymą (pavyzdžiui, Lenkijos sporto asociacijos, sporto akcinės bendrovės). Taigi, ši nuostata taikoma ne bet kokio pobūdžio sporto varžyboms, net jei jos organizuojamos siekiant pelno, bet pažeidžiant įstatymo sąlygas (2015 Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu 21 października decyzja).

Taikant šį Lenkijos baudžiamojo kodekso straipsnį, teismų praktikoje buvo suformuota taisyklė, kad baudžiamajai atsakomybei kilti nebūtina, kad asmuo, priimančias kyšį už nesąžiningą elgesį, galintį turėti įtakos profesionalių sporto varžybų rezultatams, būtų įvykdęs savo nesąžiningo elgesio pareigą ir kad toks elgesys iškreiptų sporto varžybų rezultatus. Iš esmės pakanka to, kad sporto varžybų dalyvis ar organizatorius, kuris priima piniginę ar asmeninę naudą arba jos pažadą, turi galimybę imtis nesąžiningų veiksmų.

Šiuo metu galiojančio Sporto įstatymo 46 straipsnio 1 dalis numato, kad kiekvienas, kuris dalyvaudamas sporto varžybose, kurias organizuoja Lenkijos sporto asociacija arba kitas subjektas, veikiantis pagal su tokia asociacija sudarytą sutartį, arba subjektas, veikiantis jos vardu, priima materialinę ar asmeninę naudą arba susitaria ją priimti ateityje, arba reikalauja tokios naudos ar pažado mainais už nesąžiningą elgesį, galintį turėti įtakos sporto varžybų rezultatams ar eigai, yra baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo 6 mėnesių iki 8 metų. Tuo tarpu aptariamo straipsnio 4 dalis numato kvalifikuotą veikos sudėtį, pagal kurią bet kuris asmuo, priėmęs didelės vertės materialinę naudą arba pažadą ją gauti, arba suteikęs ar pažadėjęs tokią naudą, arba pareikalavęs tokios naudos ar pažado,

yra baudžiamas iki 10 metų laisvės atėmimo bausme. Iš normos konstrukcijos pastebėtina, kad ši nusikalstama veika yra daugiau korupcinio pobūdžio. Be to pabrėžtina, kad dalyvavimas lažybose, kai yra žinoma apie nesąžiningą sporto varžybų manipuliavimą, numatyta 46 straipsnyje, arba tokios informacijos atskleidimas taip pat yra laikomas nusikaltimu (Sporto įstatymo 47 straipsnis). Įtariamasis asmuo negali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, jeigu jis praneša kompetentingoms institucijoms apie manipuliaciją ir atskleidžia visas svarbias nusikalstamos veikos aplinkybes anksčiau, nei apie jas sužino pati kompetentinga institucija (Sporto įstatymo 49 straipsnis). Matyti, kad tiek ankstesniame, tiek dabartiniame reguliavime neapsiribojama tik materialine nauda – kyšis gali būti ir nepiniginio pobūdžio.

Apibendrinant Lenkijos teisinį reguliavimą, galima pastebėti, kad manipuliavimas sporto varžybomis, net ir keičiantis reglamentavimui, buvo suprantamas kaip korupcinio pobūdžio veika. Specifinis ypatumas pasireiškia ir tuo, kad nusikalstamos veikos, susijusios su korupcija sporte iš baudžiamojo įstatymo buvo perkeltos į specializuotą įstatymą už tai numatant griežtesnes bausmes.

2.3. Jungtinės Amerikos Valstybės

Skirtingai nei Europoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) speciali baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą sporto varžybose ir neteisėtus lošimus sporto srityje istoriškai buvo numatyta jau XX amžiuje tiek federaliniuose, tiek valstijų įstatymuose (Mittens, 2019, p. 97). Pagrindiniai teisės aktai, kovojantys su šiuo reiškiniu, yra 1961 m. Federalinis įstatymas dėl lažybų⁵ (angl. *Federal Wire Act*) ir 1964 m. Federalinis įstatymas dėl persekiojimo už kyšininkavimą sporto srityje (JAV kodekso 18 skyrius, 224 straipsnis). Tokį spartų kriminalizavimą paskatino manipuliavimo sporto varžybomis skandalai šalies viduje ir organizuoto nusikalstamumo baimė. Vienas iš tokių atvejų, atskleidęs ryšį tarp sporto ir su lošimais susijusios korupcijos – tai 1919 m. įvykęs beisbolo skandalas, kuomet mafijos narys A. Rotšteinas papirko Čikagos „White Sox“ komandos aštuonis žaidėjus, kad šie tyčia pralaimėtų Pasaulio serijos rungtynes (Schreiber, 2017, p. 360).

1964 m. Federaliniame įstatyme dėl persekiojimo už kyšininkavimą sporto srityje yra nustatyta, kad „tas, kuris įgyvendina, bando įgyvendinti arba su bet kuriuo kitu asmeniu

⁵ 1961 m. Federalinio įstatymo dėl lažybų taikymo sritis 2001 m. buvo apribota ir dabar šis įstatymas yra siejamas tik su nuotoliniais lošimais.

rengiasi įgyvendinti bet koki planą, kuriuo siekiama bet koku būdu paveikti bet kokias sporto varžybas kyšininkavimu, žinodamas, kad tokio plano tikslas yra paveikti tas varžybas kyšininkavimu, baudžiamas bausia pagal šią <...> dalį arba laisvės atėmimu iki penkerių metų, arba abiem bausmėmis“. Galima pastebėti, kad įstatymo tekste kalbama apie draudimą manipuluoti bet kokiomis sporto varžybomis, nesvarbu, ar tai būtų profesionalios ar mėgėjiškos varžybos.

Nepaisant to, kad 1964 m. Federalinis įstatymas dėl persekiojimo už kyšininkavimą sporto srityje galioja jau daugiau nei 50 metų, praktikoje yra priimta sąlyginai mažai sprendimų – 16 teismo sprendimų ir 1 žinomas kaltinamasis aktas (Holden, Rodenberg, 2015, p. 457). Vienų mokslininkų teigimu, kova su manipuliavimu sporto srityje vykdoma iš esmės neveiksmingai, įstatymai pritaikomi tik atskirais, išimtiniais atvejais (Zaksaitė, 193, 2015 cituoja Kuzmin, 2002, p. 40). JAV sutartų rungtynių bylų sąrašė dominuoja susitarimai dėl žirgų lenktynių, tačiau beveik neegzistuoja atvejai, kai buvo daroma įtaka pagrindinių profesionalių komandinio sporto lygų varžyboms (Holden, Rodenberg, 2015, p. 458).

1964 m. Federalinis įstatymas dėl persekiojimo už kyšininkavimą sporto srityje susilaukė teisės mokslininkų kritikos ir pasiūlymų. Literatūroje pabrėžiama, kad šio įstatymo nuostatos neapima su kyšininkavimu nesusijusių situacijų, kai sporto varžyboms korumpuoti naudojamos kitos priemonės, pavyzdžiui, turto prievartavimas, šantažas ir prievarta (Holden, Rodenberg, 2015, p. 467). Be to, kyšininkavimas sporte neapima atvejų, kai yra perduodama konfidenciali informacija (Balsam, 2020, p. 3). Dėl šių spragų globalizuotose lažybų rinkose, kurios tampa vis palankesne terpe korumpuotiems veikėjams, atsiranda realus pažeidžiamumas.

Vis dėlto, nors kai kurie mokslininkai kritiškai JAV įstatymų atžvilgiu, galima pastebėti, kad tam tikrais atvejais JAV baudžiamieji įstatymai praktikoje pritaikomi efektyviai ir asmenys yra patraukiami baudžiamojon atsakomybėn. To pavyzdys – T. Donaghy, ilgamečio Nacionalinės krepšinio asociacijos (NBA) teisėjo, byla (United States v. Donaghy, 2008). Jis buvo nuteistas už tai, kad priėmė didelę pinigų sumą iš profesionalaus lošėjo mainais už spėjimus dėl rungtynių baigties, įskaitant ir tas, kuriose jis teisėjavo. T. Donaghy buvo pripažintas kaltu bendrininkavus sukčiaujant (angl. *wire fraud*) ir perduodant viešai neprieinamą informaciją, susijusią su lažybomis. Kadangi mafijos atstovai nemokėjo T. Donaghy už tai, kad šis darytų įtaką pačioms rungtynėms, teismai negalėjo remtis 1964 m. Federaliniu įstatymu dėl persekiojimo už kyšininkavimą sporto srityje (Balsam, 2020, p. 18). JAV nesant kodifikuotos nuostatos, tiesiogiai

numatančios baudžiamąją atsakomybę už manipuliavimą sporto varžybomis, teismai kaltinimą grindė teorija, kad T. Donaghy „atėmė“ iš NBA savo sąžiningas paslaugas, kai priėmė iš lošėjų užmokestį už laimėjimus (Balsam, 2020, p. 19).

Apibendrinus JAV reguliavimą, susijusį su manipuliacijomis sporto varžybomis, galima pastebėti, kad JAV baudžiamieji įstatymai ganėtinai plačiai apibrėžia kyšio gavimo ir davimo, taip pat sporto varžybų sąvokas. Vis dėlto, egzistuoja nuomonių, teigiančių, kad dabartinis reguliavimas turėtų būti modernizuotas, kadangi pasikeitė supratimas apie korupciją sporte. Pabrėžiama, kad 1964 m. Federalinis įstatymas dėl persekiojimo už kyšininkavimą sporto srityje galėtų būti išplėstas, įtraukiant nuostatas, kurios apsaugotų nuo šantažo grėsmių, su kuriomis susiduria sporto lygos.

Apibendrinant antroje dalyje aptartą užsienio valstybių reguliavimą ir praktines problemas, susijusias su manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimu, galima pastebėti tam tikras tendencijas, būdingas visoms šalims. Valstybės yra linkusios (arba buvo linkusios praeityje) susitarimus dėl varžybų laikyti korupcinio (pavyzdžiui, Lenkija, JAV) arba turtinio pobūdžio (pavyzdžiui, Vokietija) nusikalstama veika. Bendrumas atsiskleidžia tame, kad nagrinėtose valstybėse yra priimti arba siekiama priimti specializuotus įstatymus, numatančius faktinį manipuliavimą sporto varžybomis, kadangi klasikinių nusikalstamų veikų sudėtys (tokių kaip sukčiavimas ar kyšininkavimas) ne visada yra pakankamos. Tai puikiai iliustruoja Vokietijos pavyzdys, kur prieš priimant naują reguliavimą, manipuliavimo sporto varžybomis atvejams buvo inkriminuojamas sukčiavimo nusikaltimas. Problemų taikant šią nusikaltimo sudėtį sukėlė situacijos, kai nebuvo nustatomas padarytos turtinės žalos dydis arba kai susitarimai dėl rungtynių nebuvo susiję su azartiniais lošimais. Nepaisant to, kad kritikos dėl esamo reguliavimo susilaukia visos aptartos valstybės, manytina, kad išsamiausiai šiuo metu manipuliavimas sporto varžybomis yra reglamentuojamas Vokietijos įstatymuose, po kuriais patenka tiek susitarimai, susiję su lošimais, tiek nesusiję su jais.

3. MANIPULIAVIMAS SPORTO VARŽYBOMIS PAGAL LIETUVOS BAUDŽIAMĄJĄ TEISĘ

Aptarus užsienio valstybių praktiką susitarimų dėl sporto varžybų eigos ar rezultatų kriminalizavimo srityje ir apibendrinus tinkamiausius reguliavimo būdus, galima pereiti prie nacionalinių teisės aktų analizės. Manipuliavimo sporto varžybomis nusikalstama veika buvo nustatyta 2017 m. LR BK 182¹ straipsnyje, priskyrus ją prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams (XXVIII skyrius). Siekiant tinkamai įvertinti šio straipsnio tikslingumą, toliau bus chronologiškai aptariami manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo etapai, prielaidos, teisėkūros tikslai. Taip pat yra svarbu atskleisti šios nusikalstamos veikos objektyviusius ir subjektyviusius požymius, nustatyti kaip šie požymiai traktuojami teisės mokslo doktrinoje ir teismų praktikoje bei atskleisti diskusinius, probleminius požymių aiškinimo aspektus.

3.1. Manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo raida

Konvencijos dėl manipuliacijų sporto varžybomis 15 straipsnis reikalauja, kad kiekviena valstybė numatytų nacionalinės teisės aktuose baudžiamąsias sankcijas už manipuliavimą sporto varžybomis, susijusį su prievartos veiksmais, korupcija arba sukčiavimu. Tiesa, ši nuostata nereikalauja nustatyti konkrečios ir vienodos nusikalstamos veikos visose valstybėse – priklausomai nuo esamo nacionalinio reguliavimo, šalys pačios gali pasirinkti joms tinkamą sutarčių įgyvendinimo būdą ir kryptį. Lietuva kartu su kitomis Europos Tarybos valstybėmis 2014 m. rugsėjo 18 d. pasirašė Konvenciją prieš manipuliacijas sporto varžybų rezultatais (Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir..., 2016). Po tarptautinės sutarties pasirašymo, Lietuvos įstatymų leidėjas ėmėsi dar vieno žingsnio kovoje su sutartomis varžybomis ir, be kita ko, į LR BK įtraukė naują nusikalstamą veiką.

Pirmas LR BK papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projektas buvo užregistruotas dar 2013 m. spalio 29 d. Seimo nario J. Poželos, argumentuojant, kad sukčiavimo normos egzistavimas „neužtikrina efektyvaus baudžiamąjo persekiojimo“ ir teisėsaugos institucijų veiksmai taptų efektyvesniais, jeigu baudžiamajame kodekse atsirastų specialios normos (Pasiūlymas Baudžiamąjo kodekso papildymo 182¹ straipsniu..., 2014). Įstatymo projekte buvo siūloma baudžiamąją atsakomybę nustatyti už „sukčiavimą sporte“ tiems, kas „savo ar kitų naudai, tiesiogiai ar netiesiogiai pasiūlė, pažadėjo ar susitarė įtakoti ar įtakotojo sporto varžybų arba rungtynių rezultatą pažeidžiant nešališkumo kūno kultūros ir sporto veikloje

principą ir varžybų arba rungtynių nuostatus“ (Baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo..., 2013). Kaip nusikalstamą veiką kvalifikuojantys požymiai išskiriami veikos padarymas siekiant įgyti didelės vertės turtą ar turtinę teisę, arba dalyvaujant organizuotoje grupėje (2 dalis); ir dalyvavimas lažybose susijusiose su tomis sporto varžybomis arba rungtynėmis, žinant apie šiame straipsnyje numatytus veiksmus, arba pranešimas šios žinios turint tikslą, kad kitas asmuo dalyvautų tokiose lažybose (4 dalis). Tuo tarpu siekis įgyti nedidelės vertės turtą ar turtinę teisę pagal LR BK 182¹ straipsnio 3 dalį būtų laikomas kaip baudžiamasis nusižengimas.

Projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad sukčiavimo sporto srityje motyvas gali būti ne tik svetimo turto ar turtinės teisės įgijimas, turtinės prievolės išvengimas arba jos panaikinimas, bet ir kiti motyvai, tiesiogiai nesusiję su turtiniais santykiais, pavyzdžiui, konjunktūriniai, asmeniniai ar kitokie interesai (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos..., 2013). Galima pastebėti, kad projekto iniciatoriaus siekis buvo kriminalizuoti ne tik su lažybomis susijusius susitarimus dėl sporto varžybų, kadangi, kaip ir buvo išsiaiškinta anksčiau, tokie nepiniginio pobūdžio tikslai būdingi susitarimams, nesusijusiems su azartiniais lošimais (Spapens, Olfers, 2015, p. 337). Sutiktina, kad sukčiavimo nusikalstama veika šiuo atveju yra per siaura, siekiant apimti ir kriminalizuoti abu atvejus. Tuo tarpu atskiros sudėties nustatymas turi tam tikrų privalumų, pavyzdžiui, pasižymi aiškumu ir lengvesniu įrodinėjimo procesu (Zaksaitė, 2015, p. 208). Tačiau, kaip buvo teisingai pažymėta Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvadoje, LR BK 182¹ straipsnio 2-4 dalių dispozicijose užprogramuotas grynai turtinis siūlomų nusikalstamų veikų pobūdis – tikslas įgyti tam tikros vertės turtą ar turtinę teisę, dalyvavimas lažybose (Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės..., 2013). Taigi, nesisieja aiškinamajame rašte diktuojami siekiai su 182¹ straipsnio projekto tekstu.

Aiškinamame rašte taip pat dėstoma pozicija, kad minėtų nusikalstamų veikų turtinė žala atskirai lažybų dalyviui gali būti nedidelė, tačiau žala visuomenei yra „milžiniška, kadangi pakertamas pasitikėjimas kūno kultūra ir sportu, diskredituojamas ir žlugdomas ištisas ekonomikos sektorius“ (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos..., 2013). Tokia nuostata iš esmės yra pabrėžiamas kitas saugomas objektas, vertybė, tuo tarpu turtiniai interesai yra laikomi antraeiliais, kas verčia suabejoti, ar tikrai LR BK 182¹ straipsnis turėtų būti priskiriamas prie turtinių nusikalstamų veikų. Be to, kritikos susilaukė ir pačių sudėčių abstraktumas – praktikoje gali kilti problemų nustatant, kaip gali pasireikšti netiesioginė įtaka sporto varžybų ar rungtynių rezultatui (Zaksaitė, 2015, p. 211). Taip pat pastebima, kad kriminalizuota yra tik viena manipuliavimo sporto varžybomis forma –

pasiūlymas, pažadėjimas ar susitarimas įtakoti sporto varžybų arba rungtynių rezultatą, nors tiek užsienio šalių praktikoje, tiek tarptautiniuose dokumentuose yra kalbama ir apie įtaką varžybų eigai. Manytina, kad abu šie atvejai yra panašaus pavojingumo ir dėl to turėtų būti kriminalizuoti tapačiai.

Projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad vienas iš argumentų, paskatinusių parengti šį projektą yra tai, kad sukčiavimas sporte yra latentiškas, ir „dažnai apie nusikalstamą veiką žino tik nusikaltėliai, o nukentėjusieji aiškių nusikaltimo įrodymų neturi, todėl vengia kreiptis į teisėsaugos institucijas“ (Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos..., 2013). Keičiamo LR BK 182¹ straipsnio 5 dalyje nurodyta – už šio straipsnio 1 ir 3 dalyse numatytas veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Sutiktina su Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo 1.2. punkte išsakyta abejone, ar priėmus tokį įstatymą, latentškumas, kaip viena iš priežasčių, paskatinusių parengti Įstatymo projektą, sumažės (Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo..., 2014). Taigi, nors pirmas pasiūlytas LR BK papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projektas nebuvo tobulas, tačiau jis paskatino vertinti galimybę manipuliavimą sporto varžybomis traktuoti kaip atskirą nusikalstamą veiką.

2015 m. birželio 4 d. buvo užregistruotas naujas LR BK papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projektas, kuriame baudžiamoji atsakomybė numatyta už poveikį profesionalių sporto varžybų eigai arba rezultatui siekiant apgaule visiškai ar iš dalies pakeisti sporto varžybų nenuspėjamumą, jeigu nebuvo sukčiavimo, kyšininkavimo, papirkimo ar piktnaudžiavimo požymių (Baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo..., 2015). Straipsnio dispozicija suformuluota iš esmės panašiai kaip ir Konvencijos dėl manipuliacijų sporto varžybomis pateikta manipuliavimo sporto varžybomis samprata.

Galima pastebėti, kad jeigu ankstesniame projekte buvo kalbama apie bet kokių sporto varžybų manipuliavimą, tai šiuo atveju kriminalizuotas būtų tik manipuliavimas profesionaliomis sporto varžybomis. Atkreiptinas dėmesys, kad mėgėjiškos arba jaunimo sporto varžybos taip pat yra itin pažeidžiamos, tačiau dažnu atveju jas yra dar sudėtingiau iširti dėl išteklių trūkumo (Mravec, 2021, p. 40). Nors kai kuriose užsienio valstybėse (pavyzdžiui, JAV) ir tokio pobūdžio rungtynės yra kriminalizuotos, tačiau manytina, kad praktikoje tai galėtų lemti papildomas taikymo problemas.

Taip pat buvo padaryti atitinkami teigiamai vertintini pakeitimai, pavyzdžiui, įtraukiant ne tik poveikį sporto varžybų rezultatui, bet ir eigai. Visgi problemų kelia siekis LR BK 182¹ straipsnį išdėstyti LR BK XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji

nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“. Kaip teisingai pažymima LR Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvadoje, „teikiamo straipsnio dispozicijoje nėra užsimenama nei apie nuosavybę, nei apie turtines teises, nei apie turtinius interesus“ (Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės..., 2015). Aptariamą straipsnį vertinant lingvistiškai, kaip tik pastebimas siekis atriboti šią nusikalstamą veiką nuo, be kita ko, sukčiavimo, kas suponuotų ir kitą baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę.

Šiuo projektu taip pat buvo sukurtos teisinės prielaidos atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jis savo noru ir iki jo pripažinimo įtariamuoju savanoriškai pranešė apie planuojamas ir vykdomas nusikalstamas veikas, suteikė svarbią informaciją ir aktyviai bendradarbiavo aiškinant šias nusikalstamas veikas. Manytina, kad tokios nuostatos įvedimas galėtų padėti sumažinti manipuliavimo sporto varžybomis latentškumą, nes yra skatinama sustiprinti bendradarbiavimą su pranešėjais (angl. *whistle-blowers*). Panaši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės formulotė yra įtvirtinta korupcinio pobūdžio nusikalstamosiose veikose – LR BK 227 („Papirkimas“) ir LR BK 226 („Prekyba poveikiu“) straipsniuose.

Minėtas LR BK papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projektas 2016 m. birželio 13 d. buvo pakeistas nauju variantu, išbraukiant nuostatą dėl sukčiavimo, kyšininkavimo, papirkimo ar piktnaudžiavimo požymių nebuvimo (Baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo..., 2016). Tokia sudėties konstrukcija buvo kritikuojama dėl jos abstraktumo ir nusikalstamo elgesio ribų platumo, nes neteisėtai paveikti varžybų eiga galima įvairaus pobūdžio veiksmis, kurie nebūtinai yra vienodo pavojingumo (pavyzdžiui, sirgaliaus išbėgimas į aikštę yra menkavertis poelgis palyginus su nelegaliais stambaus masto statymais lošimų bendrovėse) (Teisės departamento išvada dėl Baudžiamojo..., 2016). Nepaisant kritikos Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir Teisėtvarkos Komitetas pripažino, kad esamas reguliavimas yra nepakankamas, problema yra ilgalaikė, daugelis Europos valstybių jau yra priėmusios baudžiamuosius įstatymus dėl manipuliavimo sporte ir dėl to yra tikslinga kriminalizuoti šią nusikalstamą veiką (Teisės ir teisėtvarkos komiteto posėdžio..., 2016). Nors nebuvo vienareikšmiškai sutartas klausimas dėl LR BK 182¹ straipsnio vietos nacionaliniame baudžiamajame įstatyme, tačiau buvo prieita prie bendro kompromiso, kad tinkamiausias būtų XXVIII skyrius („Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“). Dėl šių priežasčių, 2016 m. birželio 30 d. su minimaliomis korekcijomis buvo priimtos LR BK pataisos, numatančios manipuliavimo sporto varžybomis nusikalstamą veiką (Lietuvos Respublikos

baudžiamojo kodekso papildymo..., 2016). Pakeitimai įsigaliojo 2017 m. sausio 1 d. ir galioja iki šiol.

Verta pastebėti, kad 2022 m. rugpjūčio 31 d. buvo užregistruotas naujas LR BK 182¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo baudžiamąją atsakomybę siūloma nustatyti tiems, kas „tyčinio susitarimo pagrindu, veikimu arba neveikimu, įskaitant, bet neapsiribojant lošimais ar lažybomis, bet kokiu būdu bandė paveikti aukšto meistriskumo sporto varžybų eigą ar rezultatą, siekdamas visiškai arba iš dalies panaikinti šių sporto varžybų nuspėjamumą ir taip sau ar kitiems suteikti nepelnytą pranašumą ir/arba gauti ir/arba suteikti sau ar kitiems, bet kokią turtinę arba neturtinę naudą“ (Baudžiamojo kodekso 182(1) straipsnio pakeitimo įstatymo..., 2022). Matyti, kad šiuo projektu yra siekiama suvienodinti sąvokas – „profesionalios sporto varžybos“ (pagal dabartinę redakciją) yra keičiamos į „aukšto meistriskumo sporto varžybas“, terminą, kuris yra vartojamas ir kituose teisės aktuose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos sporto įstatyme.

Turbūt vienas didžiausių trūkumų šio naujo projekto siūlomame variante yra nusikalstamos veikos sudėties modifikavimas iš materialios į formalią. Kaip teisingai pastebėta Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvados 4 punkte, toks pakeitimas „reiškia gerokai platesnę kriminalizacijos apimtį“, tuo tarpu dabartinė redakcija pasižymi tuo, kad nors ji ir įtvirtina materialią nusikalstamos veikos sudėtį, tačiau jai kaip tik trūksta „papildomų veikos pavojingumą išreiškiančių požymių“, pavyzdžiui, turtinės žalos nustatymo (Teisės departamento išvada dėl Baudžiamojo..., 2022). Iš esmės toks išplėtimas galimai prieštarautų *ultima ratio* (baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės) principui.

Taip pat pažvelgus į siūlomo LR BK 182¹ straipsnio dispoziciją, matyti, kad yra įtvirtintas veikos tikslas – siekis „suteikti nepelnytą pranašumą ir/arba gauti ir/arba suteikti sau ar kitiems, bet kokią <...> neturtinę naudą“. Šis požymis kelia abejones dėl suderinamumo su BK XXVIII skyriaus rūšiniu objektu, kadangi tiek nepelnytas pranašumas, tiek kitokia neturtinė nauda nėra susiję su nuosavybės teisiniais santykiais, taigi toks reguliavimas galimai išeitų iš už minimo skyriaus ribų. Dėl šios priežasties būtų tiksliau kalbėti apie atskirą LR BK skyrių su aptariama nusikalstama veika.

Taip pat kvestionuotinas lošimų ir lažybų išskyrimas kaip vienas iš pavyzdinių veikos pasireiškimo būdų. Pirma, tokia projekte minima konstrukcija kaip „įskaitant, bet neapsiribojant“, manytina, kad neatitinka baudžiamosios teisės normoms keliamų juridinės technikos reikalavimų, teisinio aiškumo ir tikslumo principų. Antra, sutiktina, kad tradiciškai susitarimai dėl varžybų rezultatų yra siejami su lažybų verslu. Visgi manytina,

kad netikslu yra teigti, jog pačiais lošimais ar lažybomis yra paveikiama varžybų eiga ar rezultatas, kadangi tai yra du skirtingi laike išsidėstę epizodai – dalyvavimas lažybose, statymų atlikimas už tam tikrą įvykį paprastai yra atliekami po įvykio, dėl kurio yra susitariama, t. y. jau po neteisėto poveikio varžyboms padarymo. Pats savaime dalyvavimas lošimuose nedaro įtakos sporto varžybų eigai ar rezultatams, nes tai yra tik veiksmas, kurio metu realizuojama galimybė gauti turtinę naudą. Taigi, tokie LR BK pakeitimai galimai įvestų dar daugiau neaiškumų, todėl projektas turėtų būti tobulinamas. Kol kas šis projektas yra tik užregistruotas, toliau jo laukia derinimo stadija.

Apibendrinant visą manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo raidą nacionalinėje teisėje, galima pastebėti, kad daugiausia problemų sukelia LR BK 182¹ straipsnio vieta LR BK specialiojoje dalyje. Tai lemia susitarimų dėl sporto varžybų veikos objekto kompleksiskumas – sunku vienareikšmiškai sutarti, ar turėtų būti saugomi tik išimtinai turtiniai interesai (tokiu atveju susiaurinant apsaugą ir pagrinde kriminalizuojant tik susitarimus, susijusius su azartiniais lošimais) ar ir kitos vertybės, nesusijusios su turtiniais santykiais, kaip antai sportinis sąžiningumas, sąžiningas žaidimas ir pagarba kitiems (Council of Europe, 2014).

3.2. Manipuliavimo sporto varžybomis sudėties požymių analizė

Iš istorinės perspektyvos apžvelgus LR BK 182¹ straipsnio atsiradimą nacionaliniame baudžiamajame įstatyme, aktualu yra nustatyti pagrindinius manipuliavimo sporto varžybomis požymius, atskleisti kaip jie yra traktuojami teisės mokslo doktrinoje bei paminėti diskusinius, probleminius požymių aiškinimo aspektus. Kadangi aptariama nusikalstama veika yra kriminalizuota palyginus neseniai, todėl dar nėra susiformavusios teisminės praktikos dėl šių požymių aiškinimo. Jiems atskleisti bus pasitelkiama praktika dėl kitų panašių nusikalstamų veikų.

Kiekvieną nusikalstamos veikos sudėtį sudaro susisteminta objektyvių bei subjektyvių požymių visuma, kurios pakanka baudžiamajai atsakomybei pagrįsti. Nusikalstamos veikos **objektu** yra laikomi „baudžiamąjo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, į kuriuos yra kėsinamasi nusikaltimu arba baudžiamuoju nusižengimu“ (Švedas *et al.*, 2019, p. 185). Baudžiamąjo įstatymo skyriaus pavadinimas, kuriame yra tam tikras LR BK straipsnis, paprastai suponuoja saugomas vertybes (Vosyliūtė, 2009, p. 28).

Dabartinėje LR BK redakcijoje, manipuliavimas sporto varžybomis yra įtvirtintas XXVIII skyriuje, prie nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Suteikiant minėtai nusikalstamai veikai turtinio

nusikaltimo statusą, buvo atsižvelgta į tai, kad nesąžiningas poveikis profesionalaus sporto varžybų eigai ir rezultatams neišvengiamai pažeidžia sporto finansuotojų, atskirų sporto šakų federacijų, varžybų organizatorių, reklamos davėjų, transliuotojų, sporto klubų, sportininkų, trenerių bei bilietus perkančių žiūrovų turtinius interesus (Gruodytė *et al.*, 2021, p. 407). Finansine prasme nukenčia ir lošimų bendrovės, išmokėdamos nesąžiningai pelnytus laimėjimus. Taigi, pagrindiniu nagrinėjamos normos objektu reikėtų laikyti išvardintus turtinius interesus.

Vis dėlto pažymėtina, kad manipuliavimas sporto varžybomis visais atvejais pamina ir „esmines sporto vertybes“ – garbingo žaidimo idealą, sporto vientisumą bei integralumą (Zaksaitė, 2015, p. 150). Sporto veikla yra grindžiama manipuliavimo aukšto meistriškumo sporto varžybomis draudimo principu, kuris reiškia, kad turi būti apsaugota visuomenės teisė į sąžiningas sporto varžybas bei užtikrintas sąžiningas sportininkų varžymasis sporto varžybose (Lietuvos Respublikos sporto įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Iš to seka išvada, kad papildomu LR BK 182¹ straipsnio objektu turėtų būti laikoma visuomenės teisė į sąžiningas sporto varžybas, kai jų laimėtojus ir rezultatą lemia išskirtinai sportininkų savybės, talentas ir meistriškumas. Praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai manipuliacijos sporto varžybomis išvis nėra tiesiogiai susijusios su turtiniais santykiais, pavyzdžiui, komanda siekia užimti aukštesnę ar žemesnę turnyrinę vietą ar patekti į aukštesnę lygą. Visgi pagal dabartinę LR BK 182¹ straipsnio redakciją turėtų būti laikoma, kad galutinis manipuliavimo sporto varžybomis veikos rezultatas yra turtinės naudos siekimas sau ar kitiems asmenims, o atvejai, nesukėlę turtinės žalos, nebūtų laikomi nusikaltimu pagal LR BK 182¹ straipsnį.

Glaudžiai su nusikalstamos veikos objektu yra susijęs ir jos **dalykas**, teisės moksle suprantamas kaip „konkretūs materialiojo pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar sukeliama tokios žalos grėsmė“ (Švedas *et al.*, 2019, p. 193). Šiuo atveju tai galėtų būti konkretus svetimas turtas, turtinė teisė ar turtiniai interesai, į kuriuos yra kėsinamasi. Pavyzdžiui, nagrinėtu Vokietijos atveju buvo siekiama praturtėti lošimo bendrovių sąskaita, sukuriant reikšmingai didesnę laimėjimo tikimybę, taigi buvo kėsinamasi į turtinę teisę gauti išmokėjimą (Landgericht Berlin im Jahr 2005 17.11 strafrechtliche Entscheidung). Pagal Lietuvos teismų praktiką, turtine teise, kaip turto iššvaistymo dalyku, yra laikoma ir teisė dalyvauti loterijoje, suteikiama klientams už užmokestį, tolygų jų statomai sumai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Visgi jurisprudencijoje pažymima, kad tam tikrais atvejais griežtos takoskyros tarp sąvokų „turtas“ ir „turtinė teisė“ nustatyti yra beveik neįmanoma

(pavyzdžiui, nekilnojamas turtas ir teisė į jį, banko sąskaitoje esantys pinigai ir reikalavimo teisė bankui, vertybinis popierius ir jo turėtojų priklausanti turtinė teisė ir t. t.)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Toliau analizuojant LR BK 182¹ straipsnyje įtvirtintos sudėties požymius, pažymėtina, kad nusikalstamos veikos objektyviąją pusę apibūdina veika, padariniai ir priežastinis ryšys tarp jų. Šiuo atveju **veika** yra suformuluota kaip neteisėtas poveikis sąžiningų profesionalių sporto varžybų eigai arba rezultatui. Atkreiptinas dėmesys, kad kriminalizuotas yra tik manipuliavimas profesionalaus sporto varžybomis, tuo tarpu mėgėjiškos sporto varžybos nepatenka į straipsnio taikymo sritį (Kalvelis, 2021, p. 172). Profesionalių sporto varžybų sąvoka LR BK nėra nurodoma, tačiau, manytina, kad gali būti prilyginama sporto srities teisiniame reguliavime vartojamai aukšto meistriškumo sporto varžybų sąvokai, kuri yra apibrėžiama kaip „sporto šakos federacijos, kuri yra tarptautinės (pasaulio) sporto šakos federacijos narė, arba jos įgalioto juridinio asmens organizuojamas jaunučių, jaunių, jaunimo ar suaugusiųjų, išskyrus veteranus, amžiaus grupės sporto renginys <...> ar tarptautinių subjektų organizuojamos tarptautinės aukšto meistriškumo sporto varžybos, <...> vykdomi pagal iš anksto paskelbtus nuostatus ir tarptautinės nevyriausybinės sporto organizacijos ar sporto šakos federacijos patvirtintas sporto šakos (šakų) taisyklės (tiek, kiek tai neprieštarauja tarptautinės sporto šakos federacijos patvirtintoms taisyklėms)“ (Lietuvos Respublikos sporto įstatymo 2 straipsnio 9 dalis).

Manipuliavimas profesionaliomis sporto varžybomis gali pasireikšti įvairiomis formomis – susitarimais dėl varžybų baigties (angl. *match-fixing*), susitarimais dėl varžybų eigos (angl. *spot-fixing*), susitarimais dėl kitokios sporto varžybų statistikos (angl. *point-shaving*). Tuo tarpu daromo poveikio varžyboms neteisėtumas pasireiškia įstatyme draudžiamų manipuliavimo sporto varžybomis požymių atitikimu, t. y. visiško arba dalinio sporto varžybų nenusipėjamumo panaikinimu, taip sau ar kitiems suteikiant nepelnytą pranašumą (Gruodytė *et al.*, 2021, p. 408). Dažniausiai praktikoje pasitaikantis pavyzdys – tai klubo vadovų, arbitrų, trenerių ar sportininkų papirkimas, kai siekiama, kad būtų sužaisa pagal sutartą rezultatą (pavyzdžiui, pralaimint visas varžybas ar atliekant tam tikrą sutartą veiksmą). Sumokėjus kyšius lošimų dalyviai dalyvauja lošimuose ir stato dideles sumas tiek prieš varžybas, tiek varžybų metu. Galimi ir kiti manipuliavimo sporto rezultatais mechanizmai, tačiau dažniausiai iš vienos pusės dalyvauja lošėjas, o iš kitos pusės – sportininkas ir (arba) teisėjas (Ragauskas *et al.*, 2014, p. 44). Nusikalstama veika gali pasireikšti ir kitais veiksmais, pavyzdžiui, suinteresuotiems asmenims šantažuojant sportininkus, grasinant atlikti veiksmus, dėl kurių varžybų eiga ar rezultatai bus ne tokie,

kokie būtų nesant minėto poveikio, atskleidžiant konfidencialią informaciją ir pan. Taip pat manytina, kad nagrinėjamas nusikaltimas gali pasireikšti ir neveikimu, kai pavyzdžiui, sportininkas pasirodo prasčiau nei įprastai, ne pagal savo jėgas (angl. *underperform*).

Manipuliaciją sporto varžybomis yra svarbu skirti nuo kitų, panašaus pobūdžio veiksmų, t. y. veiksmų, užtraukiančių drausminę atsakomybę ir teisėtų veiksmų, kurie pasireiškia kaip varžybų taktika, strategija. Varžybų taktika yra pripažįstama, kai, pavyzdžiui, šachmatuose „esant įtemptam varžybų dizainui“, iš anksto susitariama sužaisti lygiosiomis ypatingai nepakenkiant konkrečių varžybų rezultatų nenusipėjimui arba dviračių lenktynėse važiuojant peletonui, kai savos komandos dviratininkai tyčia yra sąmoningai praleidžiami į priekį (Zaksaitė, 2015, p. 214). Tuo tarpu drausminei atsakomybei galima priskirti atvejus, kai sportininkui varžybų metu yra tyčia padaroma trauma.

Toliau analizuojant LR BK 182¹ straipsnio objektyviuosius požymius manytina, kad veiką apibūdinantis žodis „paveikė“ suponuoja ne vien tik neteisėto poveikio varžyboms procesą, bet ir iš to kylančius **padarinius** – kad profesionalių sporto varžybų eiga arba rezultatai realiai išsikreipė ir tam tikras poveikis buvo padarytas (Gruodytė *et al.*, 2021, p. 408). Taigi, tekstinė straipsnio išraiška suponuoja, kad šios nusikalstamos veikos sudėtis yra materialioji, t. y. kvalifikuojant nusikalstamas veikas privalo būti nustatomi pavojingi padariniai bei priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių. Tai taip pat reiškia, kad jeigu poveikis buvo nesėkmingas ir nesukėlė varžybų eigai ar rezultatams jokios įtakos, veika gali būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas (LR BK 22 straipsnis).

Nusikalstamos veikos **subjektas** – tai fizinis asmuo, kuris yra sukakęs baudžiamajame įstatyme nustatytą amžių ir yra pakaltinamas (Švedas *et al.*, 2019, p. 221). Manipuliacijos sporto varžybomis subjektu gali būti pakaltinamas, sulaukęs 16 metų fizinis asmuo. Atsakomybės subjektu yra ir juridinis asmuo (LR BK 182¹ straipsnio 3 dalis). Įdomu pastebėti, kad manipuliacijos sporto varžybomis veika savaime yra ambivalentiška – tam tikri subjektai, kaip antai lošimų bendrovės ar sportininkai, gali būti ir tie, kas žalą patiria ir tie, kurie ją sukelia (Zaksaitė, 2015, p. 149). Taigi, subjektais gali būti platus ratas asmenų, kaip antai – lošimų bendrovės, nesąžiningi lošėjai, sportininkai, teisėjai, tarpininkai ir kiti asmenys.

Teisės mokslininkai subjektyviąją nusikalstamos veikos pusę apibūdina kaip vidinę (psichinę) pavojingo kėsinosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusę (Švedas *et al.*, 2019, p. 251). Būtent **kaltė** yra laikoma būtinuoju kiekvienos nusikalstamos veikos požymiu. Manipuliacijos sporto varžybomis

galimas tik tiesioginės tyčios forma, kuri reiškia, kad kaltininkas supranta, jog daro neteisėtą poveikį profesionalių sporto varžybų eigai arba rezultatui, numato, kad dėl to sporto varžybų eiga arba rezultatas bus iškreipti, ir to sąmoningai siekia (Gruodytė *et al.*, 2021, p. 409). Praktikoje sunkiai įsivaizduojama netiesioginės tyčios situacija, kai kaltininkas suvokia pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numato, tačiau yra abejingas padarinių atžvilgiu, kadangi manipuluojant sporto varžybomis yra tikslingai siekiama iškreipti sporto varžybų eigą ar rezultatą. Paprastai yra svarbus tikslus norimas pasiekti rezultatas. Tuo tarpu motyvai ir tikslai nėra įtraukti į privalomus nusikaltimo sudėties požymius ir dėl to veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Sutiktina, kad įtraukti motyvus kaip privalomus būtų netikslinga, nes jie gali būti įvairūs – savanaudiškos paskatos, noras laimėti, siekis sudaryti palankias sutartis, noras sumažinti turnyrinį nuovargį ir kiti (Zaksaitė, 2015, p. 216).

Taigi, matyti, kad nors manipuliavimas sporto varžybomis yra priskiriamas prie turtinių nusikaltimų, tačiau vienareikšmiškai teigti, kad šia nusikalstama veika yra padaroma žala tik turtiniams interesams būtų netikslinga. LR BK 182¹ straipsnio objektas yra platesnis ir išeina iš už šio skyriaus saugomų objektų ribų. Taip pat ši norma yra kritikuojama dėl jos abstraktumo ir nusikalstamo elgesio ribų platumo (Teisės departamento išvada dėl baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projekto, 2016). Teigiama, kad BK 182¹ straipsnio dispozicija yra suformuluota pernelyg abstrakčiai – pavojingumas nėra siejamas su kilusiais padariniais (pavyzdžiui, nuosavybei), todėl gali būti apimti labai įvairūs faktiniai santykiai (veikos). Vienų autorių buvo siūloma įvesti konkretesnius kriterijus, kurie leistų atriboti baudžiamąją atsakomybę nuo kitų atsakomybės rūšių. Kriminalizuotinių manipuliacijų spektrą iš esmės galėtų susiaurinti (didelės) žalos požymis (Zaksaitė, 2013, p. 63). Tokio vertinamojo požymio įvedimas leistų manipuliavimą sporto varžybomis diferencijuoti pagal pavojingumą. Iš kitos pusės būtų susidurta su sunkumais nustatant žalos, kuri taip pat padaroma sąžiningiems lošimų dalyviams, kurių statymai, įtarus manipuliacijoms sporto varžybose, yra anuliuojami, dydį. Tokius įrodinėjimo sunkumus patvirtina ir užsienio valstybių praktika, pavyzdžiui, Vokietijos nagrinėtas atvejis (Landgericht Berlin im Jahr 2005 17.11 strafrechtliche Entscheidung). Kita vertus, dabartinis reguliavimas yra pakankamai lankstus – veika gali pasireikšti įvairiais būdais, kurių sąrašas nėra baigtinis, nėra nustatyta specialaus subjekto požymio, todėl teoriškai neegzistuoja spragos, dėl kurių galėtų kilti nebaudžiamumo problema.

3.3. Manipuliavimo sporto varžybomis santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis

Išanalizavus manipuliavimo sporto varžybomis sudėties požymius, galima įžvelgti šios nusikalstamos veikos kompleksiskumą – savyje ji talpina tiek turtinių (LR BK XXVIII skyrius), tiek korupcinių (LR BK XXXIII skyrius) nusikaltimų požymius. Problematiką atskleidžia ir nacionalinės teisėkūros raida, kur vienas iš pagrindinių argumentų prieš manipuliavimo sporto varžybomis normos įvedimą buvo teiginys, kad egzistuojantis teisinis reguliavimas yra pakankamas, o speciali norma būtų perteklinė (Teisės departamento išvada dėl baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projekto, 2016). Taigi natūralu, kad kriminalizavus šią veiką, svarbu yra išnagrinėti santykį su kitomis panašiomis nusikalstamomis veikomis.

Pirma, kaip ir buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, manipuliavimu sporto varžybomis gali būti siekiama turtinės naudos. Tokiu atveju iškyla normų konkurencijos klausimas tarp LR BK 182 straipsnio („sukčiavimas“) ir LR BK 182¹ straipsnio („manipuliavimas sporto varžybomis“). Svarbu paminėti, kad sukčiavimo esmė yra neteisėtas turtinės naudos sau ar kitam asmeniui gavimas, panaudojant apgaulę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Apgaulės esmę sudaro dėl kaltininko objektyviosios tiesos iškraipymo nukentėjusiojo sąmonėje susiformavęs klaidingas įsivaizdavimas objektyviai egzistuojančių arba egzistavusių faktų, kurie suklydusį nukentėjusįjį paskatina nenaudingai disponuoti turtu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismų praktikoje apgaule yra pripažįstama ir laikoma lošiant azartinius lošimus, kai jų rezultatas kaltininko yra kontroliuojamas arba valdomas (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 336). Manipuliuojant sporto varžybomis nesąžiningi lošėjai, žinodami apie sutartų rungtynių faktą ir statydami pinigų sumas ant tokių rungtynių, lažybų riziką pakreipia savo naudai, taip padidindami savo šansą laimėti. Lošimų bendrovės, atlikdamos savo komercinius skaičiavimus ir nustatydamos riziką, numato išankstinius koeficientus, iš kurių laimėjimo atveju yra dauginama statoma suma. Kai varžybų eiga ar rezultatas yra pakreipiami norima linkme, lošimų bendrovės pateikti koeficientai nebeatitinka nustatytos pirminės rizikos, o nesąžiningas lošėjas sukuria didesnę laimėjimo tikimybę, dėl kurios lošimų bendrovės patiria žalą (Zaksaitė, 2015, p. 180). Taigi, neabejotinai apgaulės būdu yra iškreipiama varžybų eiga ar rezultatas ir taip pažeidžiami lošimuose dalyvaujančių asmenų lūkesčiai.

Taip pat manipuliavimo sporto varžybomis atveju, dėl kaltininko objektyviosios tiesos iškraipymo nuostolius patiria ne vien tiesioginis nukentėjusysis nenaudingai

disponuodamas savo turtu, bet ir kiti asmenys (pavyzdžiui, sąžiningi manipuliatorių konkurentai), kurie apie nuostolius gali sužinoti vėliau arba išvis nesužinoti (Zaksaitė, 2015, p. 205). Visgi, kaip buvo pastebėta nagrinėjant Vokietijos teismų praktiką, materialiniai nuostoliai, kuriuos patiria lošimų bendrovės, yra sunkiai apskaičiuojami. Sukčiavimo sudėtis yra materialinė, t. y. visuomet būtina nustatyti dėl nusikalstamos veikos atsiradusius padarinius – turtinės žalos padarymą. Taigi, minima situacija, kai manipuliuojant sporto varžybomis atsiranda turtinis aspektas (pavyzdžiui, dalyvauja lošimų bendrovės kartu su sportininkais ir (arba) teisėjais ir (arba) kitais asmenimis) faktiškai atitinka tradicinius sukčiavimo sudėties požymius. Visgi, laikytina, kad naujos LR BK 182¹ straipsnio sudėties įtvirtinimas lėmė specialios normos sukčiavimo atžvilgiu atsiradimą. Atvejai, kai konkrečiam juridiniam faktui gali būti pritaikytos kelios įstatymo normos, teisės teorijoje vadinami normų konkurencija. Normų konkurencijos atveju turi būti parenkama ir konkrečiam juridiniam faktui pritaikoma tik viena norma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju taikoma taisyklė *lex specialis legi generali derogat* (lot. – specialioji norma nugali bendrąją), pagal kurią, iš abiejų tarpusavyje konkuruojančių normų veikai kvalifikuoti, taikoma specialioji baudžiamojo įstatymo norma. Manytina, kad manipuliacijos sporto varžybomis norma šiuo atveju yra specialioji, nes ji konkretizuoja veikos požymį, susiejant ją tik su neteisėtu poveikiu sąžiningų profesionalių sporto varžybų eigai arba rezultatui.

Šiuo atveju būtų galima kvestionuoti, ar tikslinga buvo numatyti specialiąją normą sukčiavimo atžvilgiu, kadangi apsiribojant siauru manipuliacijos sporto varžybomis supratimu, t. y. siejant ją tik su ekonomine, materialia nauda, teoriškai yra pakankama LR BK 182 straipsnyje įtvirtinta sukčiavimo sudėtis. Apsunkinti sukčiavimo inkriminavimą galėtų tik padarinių – tikslios padarytos turtinės žalos nustatymas. Vis dėlto manytina, kad šis klausimas yra teisėsaugos institucijų ir tinkamos teismų praktikos suformavimo uždavinys, nekeičiantis pačio fakto, kad manipuliacijos sporto varžybomis požymiai iš esmės atitinka sukčiavimo požymius.

Antra, turi būti nagrinėjamas manipuliacijos sporto varžybomis santykis su korupcinio pobūdžio veikomis. Pažymėtina, jog BK XXXIII skyriuje (nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams) įtvirtintoms nusikalstamų veikų sudėtims inkriminuoti, pagal LR BK 230 straipsnio 3 dalį, reikia nustatyti specialų subjektą – valstybės tarnautoją arba valstybės tarnautojui prilyginamą asmenį. Valstybės tarnautojams prilygintų asmenų sąvoka apima platų ratą asmenų, dirbančių tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje. Teismų suformuotoje praktikoje buvo

pripažinta, kad vien tik formalaus atitikimo LR BK 230 straipsnio 3 dalyje įvardintiems požymiams neužtenka ir esminis vaidmuo sprendžiant, ar konkreti veika atitinka korupcinių nusikalstamų veikų požymius, tenka specifiniam žalos patiriančiam objektui (teisiniam gėriui) – t. y. viešiesiems interesams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Neabejotinai manipuliacijomis sporto varžybomis yra padaroma žala visuomenei – aukštas sportinis meistriškumas yra visuomenės vertybė, todėl yra pakankamos prielaidos sportą laikyti viešojo intereso dalimi (Ambrazevičiūtė *et al.*, 2020, p. 62). Todėl manytina, kad sporto teisėjai, treneriai gali atitikti valstybės tarnautojui prilyginto asmens statusą ir tokie veiksmai, kai yra paimamas kyšis, pažadama ar susitariama priimti kyšį arba reikalaujama kyšio, gali būti kvalifikuojami kaip kyšininkavimas (LR BK 225 straipsnis). Tuo tarpu jei asmenys siūlo, pažada duoti kyšį ar susitaria duoti arba davė kyšį sporto treneriams, teisėjams, sporto organizacijų vadovams ir kitiems valstybės tarnautojams prilygintiems asmenims, kad šie paveiktų sporto varžybų eigą ar rezultatus, tokių asmenų veikla teoriškai galėtų būti kvalifikuojama kaip papirkimas (LR BK 227 straipsnis).

Vis dėlto tokio reguliavimo pakanka ne visais atvejais – pavyzdžiui, krepšinio komandos vadovas už atlygį arba kitokią materialią ar nematerialią naudą susitaria su priešininkų komandos krepšininkais dėl nesąžiningos sporto varžybų baigties (Įstatymų projektų Reg. Nr. XIIP-3184 ir XIIP-3185 aiškinamasis raštas, 2015). Šiuo atveju nepavyktų inkriminuoti LR BK 225 ar 227 straipsnio kaip kyšininkavimo ar papirkimo, nes sportininkai pagal LR BK 230 straipsnio nuostatas nėra laikomi valstybės tarnautojais ar jiems prilygintais asmenimis. Taigi, esminis atribojimo kriterijus šiuo atveju yra specialaus subjekto požymis. Tuo tarpu situacijose, kur manipuliacijomis sporto varžybomis subjektas galėtų būti laikomas ir valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu, būtų pagrindas taikyti normų konkurencijos taisykles. Kol kas nacionalinėje teismų praktikoje dar nebuvo susidurta su šiuo klausimu, todėl sunku prognozuoti, ką nuspręstų teismas konkrečiu atveju, tačiau manytina, kad specialios nusikaltimo sudėties numatymas (LR BK 182¹ straipsnis) iš esmės panaikina galimybę taikyti nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (Ambrazevičiūtė *et al.*, 2020, p. 93).

Atsižvelgiant į aptartus aspektus, galima priėti prie išvados, kad manipuliacijomis sporto varžybomis yra dualistinio pobūdžio – turi sąsajų tiek su sukčiavimu (LR BK 182 straipsnis) norma, tiek su korupcinio pobūdžio normomis, kaip antai kyšininkavimu (LR BK 225 straipsnis) bei papirkimu (LR BK 227 straipsnis). Vertinant iš teleologinės perspektyvos, matyti, kad viena iš esminių priežasčių priimant baudžiamojo įstatymo

pakeitimus buvo specialios normos, numatančios atsakomybę už neteisėtą įtakos darymą sporto varžybų arba rungtynių rezultatui, pažeidžiant nešališkumo kūno kultūros ir sporto veikloje principą ir varžybų arba rungtynių nuostatus, numatymas (Įstatymų projektų Reg. Nr. XIIP-3184 ir XIIP-3185 aiškinamasis raštas, 2015). Įstatymų leidėjo ketinimai ne visai atsispindi dabartinėje LR BK redakcijoje, kadangi manipuliavimas sporto varžybomis suvokiamas siaurąja prasme, siejant jį tik su nuosavybės teisiniais santykiais. Vis dėlto nepagrįstas pranašumas gali pasireikšti ne tik kaip finansinė, bet ir kaip bet kokia kita asmeninė nauda, kas šiuo atveju išeitų iš už LR BK XXVIII skyriaus ribų, todėl prasmingiau būtų kalbėti apie atskirą skyrių sporto nusikaltimams, kurio pavadinimas galėtų būti „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai sportui“. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienas LR BK skyriaus pavadinimas nurodo rūšinį tam tikros nusikalstamų veikų grupės objektą – teisinį gėrį, kurį saugo ir gina valstybė (Švedas *et al.*, 2019, p. 190–191). Tokios sporto vertybės, kaip antai sąžiningumas, pagarba, solidarumas, lygybė, laikytina, kad turėtų būti saugomos baudžiamąja tvarka, nes prisideda prie socialinio teisingumo ir visuomenės sanglaudos (Hoeven *et al.*, 2020, p. 429). Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybė skatina visuomenės kūno kultūrą ir remia sportą. Kadangi manipuliavimu sporto varžybomis, visų pirma, yra pažeidžiami sąžiningo sporto principai, kuriuos visus įvardinti būtų sunku, todėl manytina, kad universaliausias, viską apimantis terminas būtų „sportas“. Nors struktūros prasme LR BK sistemoje vengtini atvejai, kai vienam straipsniui yra sukuriamas naujas skyrius, tačiau tokie pavyzdžiai jau egzistuoja, pavyzdžiui, LR BK XXII skyrius. Taip pat siūlymas dėl atskiro LR BK skyriaus buvo svarstomas ir sprendžiant dėl LR BK 182¹ straipsnio projekto (Pagrindinio komiteto išvada, 2016). Manytina, kad struktūrinis formalumas yra mažesnė blogybė už manipuliavimo sporto varžybomis turinio iškreipimą ir dirbtinį veikos ribų susiaurinimą.

3.4. Manipuliavimo sporto varžybomis taikymas Lietuvoje

Išanalizavus pagrindinius manipuliavimo sporto varžybomis reglamentavimo aspektus nacionalinėje baudžiamojoje teisėje, verta apžvelgti situaciją realiame gyvenime, t. y. praktikoje pasitaikiusius atvejus. Tikrąją padėtį dėl manipuliavimo sporto varžybomis Lietuvoje geriausiai iliustruoja statistiniai duomenys bei profesionalių institucijų atliktos apklausos. Anot „Sportradar“, Pasaulinės sporto rungtynių stebėjimo agentūros, 2012 m. pabaigos duomenimis, Lietuva patenka į sąrašą 10-ies valstybių, kuriose užfiksuota daugiausia sutartomis laikomų futbolo rungtynių (Bistrickaitė, 2015, p. 71). Šios agentūros

teigimu, Lietuvoje 2011 m. vyko 19 įtarimų sukėlusių futbolo rungtynių, 2012 m. – 10, 2013 m. – 26, o 2014 m. – 20. Toliau konkrečiau bus aptariami visuomenėje plačiau nuskambėję atvejai.

2021 m. gegužės 17 d. Klaipėdos apygardos prokuratūroje buvo baigtas ikiteisminis tyrimas dėl vieno Tauragės miesto krepšinio klubo žaidėjo, manipuliavusio sporto varžybomis (Lietuvos Respublikos prokuratūra, 2021). Prokuratūros duomenimis, krepšininkas, veikdamas per kitą asmenį, atlikdavo piniginius statymus lošimų bendrovėje už įvykį – jo komandos pralaimėjimą varžybose. Tokiu būdu sportininkas laikotarpiu nuo 2019 m. lapkričio iki 2020 m. kovo žaidė tyčia taip, jog būtų sudarytos sąlygos rungtynes laimėti priešininkų komandai. „Nevykdydamas trenerio nurodymų, nutraukdamas puolimo derinius bei vengdamas metimų vyras per keturis mėnesius nulėmė aštuonis savo komandos pralaimėjimus“ – teigiama Prokuratūros pranešime. Atlikus tyrimą, asmuo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (LR BK 40 straipsnis), taip pat jam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Kiti manipuliavimo sporto varžybomis atvejai dažniausiai apsiriboja sporto federacijų drausminių institucijų priimtais sprendimais. Kaip antai, 2020 m. Lietuvos futbolo Drausmės komitetas priėmė sprendimą pašalinti FC „Kupiškis“ iš pirmos LFF lygos ir perkelti į žemesnę lygą bei pritaikyti jam sankcijas, remiantis LFF Drausmės kodekso 44 straipsniu „Neteisėtos įtakos darymas ir sutartų rungtynių draudimas“ (Lietuvos futbolo federacija, 2020). Tuo tarpu 2019 metų gruodžio 5 d. du A lygos klubai – Klaipėdos „Atlantas“ ir „Palanga“ – buvo pašalinti iš aukščiausiųjų šalies divizionų ateinančiam sezonui, o individualiems žaidėjams skirtos sankcijos – diskvalifikacija ir piniginės baudos už manipuliavimą sporto varžybomis (Kazlauskas, 2019).

Taigi matyti, kad manipuliavimo sporto varžybomis fenomenas praktikoje realiai egzistuoja – ypatingai pastaraisiais metais susiduriama su nesąžiningo sporto incidentais Lietuvos futbole. Tiek anksčiau, tiek ir dabar, priėmus LR BK pataisas, galioja reali teisinė bazė šį reiškinį kvalifikuoti kaip nusikaltimą, tačiau iki šiol nėra priimta ne vieno teismo sprendimo. Galima pastebėti kad net ir tais atvejais, kai tokie susitarimai tampa žinomi visuomenei, šis nusikaltimas išlieka latentiškas. Galima kelti ir nagrinėti dvi prielaidas, kodėl kaltinimas baudžiamąja tvarka nėra populiarus – minėtas problemas sąlygoja nepakankamas teisinis reguliavimas ir materialinės teisės spragos arba dėl susiklosčiusios situacijos kaltos yra įvairios teisės normų praktinio taikymo problemos.

Vertinant pirmąją prielaidą, pastebima, kad ankstesnis reguliavimas (iki 2017 m., kai įsigaliojo nauji LR BK pakeitimai) laikytina, kad buvo pakankamas, siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už nesąžiningus susitarimus dėl varžybų. Tam galėjo būti pasitelkiamos tokios nusikalstamų veikų sudėtys, kaip antai – sukčiavimas, jeigu dėl manipuliacijų sporto varžybų rezultatais nukentėdavo lošimų bendrovės, arba kyšininkavimas – tais atvejais, kai susitarimuose dalyvaudavo sporto treneriai ar teisėjai (Zaksaitė, 2015, p. 208). Nekriminalizuoti liko tik tokie atvejai, kai pavyzdžiui, sporto komandos vadovas už atlygį ar kitokią naudą susitaria su priešininkų komandos sportininkais dėl nesąžiningos sporto varžybų baigties ir statymai lošimų bendrovėse nėra atliekami. Tačiau 2017 m. priėmus LR BK 182¹ straipsnį, tokios situacijos taip pat buvo įtrauktos į kriminalizuotinių veikų ratą. Atskiros sudėties numatymas iš esmės įvedė dar didesnio teisinio aiškumo – nebeliko dviprasmybių ir abejonių, kuriai nusikalstamai veikai priskirti šiuos elgesio variantus, taip pat turėjo palengvėti įrodinėjimo procesas.

Pastebėtina, kad ši problema egzistuoja ne tik Lietuvos atveju – JAV korupciją sporto srityje reguliuoja ilgiausią laikotarpį iš visų nagrinėtų valstybių, tačiau sprendimų šalies mastu priimta sąlyginai mažai⁶ (Holden, Rodenberg, 457, 2015). Taip pat ir kitose nagrinėtose valstybėse (Vokietijoje, Lenkijoje) teismų praktika šiuo klausimu yra tik besivystanti, retai aptinkama. Pripažįstama, kad sutartų rungtynių fenomenas, nors ir egzistuoja jau kurį laiką, tačiau tik neseniai buvo pripažintas pavojinga veika ir pradėtas sieti su baudžiamąja teise (Criminalization approaches to combat match-fixing and illegal/irregular betting: a global perspective, 2013, p. 273). Problemų sukelia ir tai, kad reiškinys yra daugiasluoksnis, reguliavimas numatytas keliuose teisės aktuose – be LR BK manipuliacijų sporto varžybomis numato ir Lietuvos Respublikos sporto įstatymas bei sporto federacijų priimti norminiai aktai, pavyzdžiui, LFF drausmės kodeksas. Tai suponuoja, kad skirtingais atvejais tyrimus atlieka skirtingos institucijos. Taigi, iš esmės turėtų būti suformuluoti aiškūs atribojimo kriterijai, kurie leistų diferencijuoti atsakomybės rūšis.

Nors juridinė LR BK 182¹ straipsnio technika turi tam tikrų trūkumų, manytina, kad nebaudžiamumo priežasčių reikia ieškoti kituose šaltiniuose, o būtent – praktiniame nagrinėjamo straipsnio taikyme. Vien tik baudžiamosios normos įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme savaime neužtikrina tinkamo ir efektyvaus jos pritaikomumo. Manipuliacijų sporto varžybomis specifika, sąsajos su korupcija privačiame sektoriuje, lemia įrodinėjimo problematiką. Ryšiai su organizuotu nusikalstamumu, sudėtingos

⁶ Detaliau JAV situacija dėl manipuliacijų sporto varžybomis aptariama 2.1.3. rašto darbo punkte.

veikimo schemos taip pat gali pasunkinti įrodymų rinkimo procesą. Taip pat šį reiškinį sudėtinga tyrinėti, nes nusikaltime dalyvauja nedidelis kiekis asmenų, „kurie stengiasi pritraukti kuo mažiau pašalinio dėmesio“ (Hill, 2018, p. 24).

Tam tikri mokslininkai kėlė klausimą dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymų, kuriuos taikant būtų įmanoma vykdyti „elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą“, kuri tam tikrais atvejais yra būtina (Zaksaitė, 2015, p. 211). Verta pastebėti, kad nuo 2017 m. įsigaliojo atitinkami Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo pakeitimai, įtraukiantys manipuliavimo sporto varžybomis normą prie nusikalstamų veikų, dėl kurių gali būti atliekamas kriminalinės žvalgybos tyrimas (8 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Toks papildymas vertinamas teigiamai, nes kriminalinės žvalgybos tyrimo statusas leidžia teisėsaugos institucijoms operatyviai naudoti specialias priemones galimiems nusikaltimams tirti, pavyzdžiui, rinkti informaciją iš elektroninių ryšių paslaugas teikiančių subjektų, naudotis specialiomis techninėmis priemonėmis ir kt. (Kalvelis, 2021, p. 173).

Taip pat daugelyje valstybių yra pastebima, kad policija ir kitos teisėsaugos institucijos nėra tinkamai apmokytos ir aprūpintos reikiama išteklių, siekiant kovoti su šiuo reiškiniu (Carpenter, p. 3). Dažnai trūksta žinių ir supratimo apie lažybų rinkos veikimą, ypač jeigu manipuliacijos sporto varžybomis yra susijusios su lošimų verslu. Šiuo metu iš esmės vyrauja praktika, kad lošimų bendrovės pačios valdo kriminalinę riziką – lažybų tarpininkai (angl. *book-makers*) nustato statymų limitą didelės rizikos rungtynėms arba atmeta lošėjo statymus, jei yra pagrįstas įtarimas, kad tas lošėjas susijęs su žaidėjais (Zaksaitė, 2015, 133). Todėl turėtų egzistuoti glaudesnis teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su lošimų bendrovėmis bei sporto federacijomis.

Galimai įtakos turi ir iki šiol galiojantis įsitikinimas, kad santykiai, susiję su nesąžiningų sporto varžybų organizavimu, turėtų būti paliekami spręsti vidinėms sporto federacijų drausminėms institucijoms, naudojantis joms suteikta autonomija (Carpenter, p. 4). Tačiau toks požiūris yra klaidingas dėl kelių priežasčių. Pirma, drausminės atsakomybės taikymas yra lokalus ir apsiriboja tik su sporto bendruomene susijusiais asmenimis. Dažnu atveju manipuliavimo sporto varžybomis subjektų ratas išeina iš už sporto klubo ribų, todėl drausminiai teisės aktai negali apimti tokių trečiųjų asmenų, kaip antai – manipuliacijų tarpininkų, žaidėjų šeimos narių ir draugų. Antra, sporto federacijų drausminės institucijos neturi pakankamų įgaliojimų, priešingai nei prokuratūra ir kitos teisėsaugos institucijos, surinkti visus reikalingus įrodymus (Carpenter, p. 4). Trečia, sporto teisės sankcijos gali būti nepakankamai atgrasančios ir dėl to gali nesukelti atitinkamo poveikio manipuliavimo

sporto varžybomis subjektams (Zaksaitė, 2013, p. 70). Toks nusistatymas galimai kyla ir iš pačių sporto organizacijų, kadangi baudžiamųjų priemonių taikymas suponuoja valstybės įsikišimą į sporto federacijų veiklą, kas nėra palanku kuo didesnės autonomijos siekiančioms organizacijos.

Taigi, iš apibendrintų statistinių duomenų ir atliktų apklausų galima teigti, kad manipuliavimas sporto varžybomis yra egzistuojantis reiškinys Lietuvoje. Vis dėlto, nors egzistuoja pakankama teisinė bazė kvalifikuoti jį kaip nusikaltimą, tačiau ikiteisminių tyrimų dėl LR BK 182¹ straipsnio yra pradėta sąlyginai mažai, dažniausiai apsiribojama vidinėmis sporto organizacijų priemonėmis, t. y. drausminės atsakomybės taikymu. Visgi pastebima, kad ši problema taip pat yra universali, galiojanti ne tik Lietuvoje. Tam įtakos gali turėti ne tik teisinis reguliavimas, bet ir teisėsaugos institucijų požiūris, įrodinėjimo sunkumai, sporto organizacijų uždarumas ir siekis išlaikyti didesnę autonomiją.

Apibendrinus trečioje dalyje aptartą baudžiamąjį manipuliavimo sporto varžybomis reglamentavimą nacionalinėje teisėje, pastebima, kad kriminalizavimo raida, nepaisant konceptualių niuansų, buvo nuosekli ir objektyviai pateisinama tuo aspektu, kad manipuliavimą sporto varžybomis, kaip specialią sudėtį, įtvirtinti skatino tarptautiniai įsipareigojimai, užsienio valstybių praktika ir poreikis išgryninti tai, kaip atskirą reiškinį. LR BK 182¹ straipsnio reguliavimo netobulumas pasireiškia tuo, kad realus saugomas teisinis gėris yra platesnis už LR BK XXVIII skyriuje suformuotą rūšinį objektą, norma yra suformuota gan abstrakčiai, nenumatant atsakomybės diferencijavimo pagal žalos kriterijų.

IŠVADOS

1. Manipuliavimas sporto varžybomis apibrėžtinai kaip tam tikras sąmoningas, tyčinis ir neteisėtas įtakos darymas varžybų ar atskirų jų etapų (dalių) rezultatams ar eigai, panaikinant varžybų nenuspėjamumo elementą, ir taip įgyjant materialios arba nematerialios naudos. Siaurąja prasme manipuliavimas sporto varžybomis siejamas tik su turтинiais santykiais, kurie paprastai egzistuoja esant lošimų (lažybų) elementui.
2. Nacionalinis manipuliavimo sporto varžybomis reglamentavimas yra kompleksinis, apimantis skirtingus teisės aktus – pradedant drausminėmis sporto organizacijų taisyklėmis ir baigiant LR BK reguliavimu. Lietuva, atsižvelgiant į tarptautinius standartus, yra pasirinkusi manipuliavimą sporto varžybomis laikyti kaip atskirą nusikalstamos veikos sudėtį, tačiau tik tada, kai tai susiję su turтiniu aspektu, t. y. LR BK 182¹ straipsnį įtvirtino XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai nuosavybei, turтinėms teisėms ir turтiniams interesams“.
3. Užsienio valstybių baudžiamasis reguliavimas dėl manipuliavimo sporto varžybomis atskleidė bendrą tendenciją, kad šis reiškinys yra siejamas su sukčiavimo (pavyzdžiui, Vokietija) arba korupcinio pobūdžio (pavyzdžiui, Lenkija, JAV) nusikalstamomis veikomis, tačiau yra siekiama kriminalizuoti (arba jau yra kriminalizuota) tai kaip atskirą nusikalstamą veiką. Vokietijoje problematika dėl sukčiavimo sudėties inkriminavimo pasireiškė sudėtingu patirtos turтinės žalos dydžio įrodinėjimu, todėl šis požymis buvo vertinamas plečiamai. Korupcinių nusikaltimų inkriminavimas tam tikrais atvejais yra per siauras, jeigu apsiribojama tik materialinės naudos gavimu, neįtraukiant kitokios asmeninės naudos (JAV pavyzdys).
4. Apžvelgus manipuliavimo sporto varžybomis kriminalizavimo raidą Lietuvos nacionalinėje teisėje, įžvelgiama pagrindinė problema dėl saugomo objekto ir LR BK 182¹ straipsnio vietos LR BK specialiojoje dalyje – siekiant apimti atvejus, susijusius ne tik su turтiniaisi, bet ir kitais asmeniniais interesais (pavyzdžiui, sportinio pranašumo siekimas), LR BK XXVIII skyriaus rūšinis objektas yra per siauras ir neatitinka konkretaus straipsnio objekto.
5. Manipuliavimas sporto srityje yra sudėtingas reiškinys, kuris objektyviai pasireiškia kaip neteisėtas poveikis sąžiningų profesionalių sporto varžybų eigai arba rezultatui, taigi gali būti padaromas tiek veikimu, tiek neveikimu. Dabartinė BK 182¹ straipsnio dispozicija yra suformuluota pernelyg abstrakčiai –

reikalaujama nustatyti realų patirtą poveikį sporto varžybų eigai arba rezultatams, tačiau pavojingumas nėra siejamas su kilusiais padariniais nuosavybei. Subjektyviajai pusei nustatyti yra svarbus kaltės požymis – veika gali pasireikšti tik tiesiogine tyčia, kadangi manipuliavimu sporto varžybomis tikslingai ir sąmoningai yra siekiama iškreipti sporto varžybų eigą ar rezultatą.

6. Registruotų manipuliavimo sporto varžybomis atvejų Lietuvoje yra sąlyginai mažai, o teismų sprendimų, susijusių su minėta veika, nuo jos kriminalizavimo taip pat nėra priimta. Tokią situaciją lemiantys veiksniai gali būti teisėkūros (ne visai tinkamas LR BK skyriaus parinkimas) ir praktinio (sunkus įrodymų rinkimo procesas, glaudūs ryšiai su tarpvalstybiniais nusikaltimais, teisėsaugos institucijų žinių apie lošimų veiklą stygius, sporto organizacijų autonomiškumas) pobūdžio.

PASIŪLYMAI

Remiantis atlikta nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų, Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkų formuojama doktrina, manipuliavimo sporto varžybomis sudėties požymių analize, kriminalizavimo kriterijais bei atsižvelgus į suformuotas išvadas, teikiama šie pasiūlymai:

1. Siekiant apsaugoti ne tik turtinius, bet ir kitokius neturtinius interesus, manipuliavimo sporto varžybomis sudėtį siūloma perkelti iš LR BK XXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ į atskirą skyrių, skirtą išimtinai sporto integralumui ir sąžiningumui (siūlomas skyriaus pavadinimas – „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai sportui“).
2. Kitu atveju (neperkėlus LR BK 182¹ straipsnio į naują skyrių) siūloma konkretizuoti šios nusikalstamos sudėties objektyviuosius požymius, o būtent – nusikalstamą veiką sieti su konkrečiais turtinio pobūdžio padariniais.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautiniai teisės aktai

1. Europos Tarybos konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis (2014). CETS 215;

Lietuvos Respublikos teisės aktai

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014;
3. Lietuvos Respublikos sporto įstatymas (1995). *Valstybės žinios*, 9-215;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741;
5. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 122-6093;
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182-1 straipsniu įstatymas (2016). TAR, 20302;
7. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 8 straipsnio pakeitimo įstatymas (2016). TAR, 20304;

Užsienio valstybių teisės aktai

8. Jungtinių Amerikos Valstijų kodeksas (1964). *Government Publishing Office*, 224;
9. Jungtinių Amerikos Valstijų federalinis įstatymas dėl lažybų (1961). 87-216;
10. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1997). Nr 88 poz. 553;
11. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1998). *Federal Law Gazette*, I, p. 4906;
12. Lenkijos Respublikos sporto įstatymas (2010). Nr 127, poz. 857;

Specialioji literatūra

Knygos

13. Abramavičius A. ir kt. (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (Specialioji dalis: 99-212 straipsniai)*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras;
14. Gruodytė, E. ir kt. (2021). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas;
15. Hill, D. (2018). *Sutartos futbolo rungtynės: žvilgsnis iš vidaus*. Kaunas: Pego LT;

16. Švedas, G. ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
17. Zaksaitė, S. (2015). *Apgaulė sporto srityje: teisinis ir kriminologinis požiūris*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas;

Elektroninės knygos:

18. Ambrazevičiūtė, K., Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. ir Ragauskas, P. (2020). *Korupcija privačiame sektoriuje* [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos teisės institutas. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2021/03/Korupcija-privaciame-sektoriuje.pdf> [žiūrėta 2023 m. balandžio 8 d.];
19. McNamee, M. and Rubicsek, N. (2022). The Macolin Convention and the Complexity of Sport Competition Manipulation. In: Constandt, B. and Manoli, A. E. (ed.) (2022). *Understanding Match-Fixing in Sport* [interaktyvus], Routledge. Prieiga per internetą: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003162681-9/macolin-convention-complexity-sport-competition-manipulation-mike-mcnamee-norbert-rubicsek?context=ubx&refId=4656e9eb-1500-4a37-9630-2deecf67a288> [žiūrėta 2023 m. balandžio 8d.];
20. Morgan, W. J. (ed.) (2017). *Ethics in Sport, Third Edition* [interaktyvus], Human Kinetics. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=pE88DwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false> [žiūrėta 2023 m. kovo 30 d.];
21. Ragauskas, P., Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. ir Vitkutė, E. A. (2014). *Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse* [interaktyvus], Vilnius: Justitia. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/Korupcija_priv_sektoriuje.pdf [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];

Straipsniai elektroniniuose mokslo žurnaluose:

22. Balsam, J. S. (2020). Criminalizing match-fixing as America legalizes sports gambling. *Marquette Sports Law Review*, 31(1), p. 1-34 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/mqslr31&id=13&collection=journals&index=> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
23. Bistrickaitė, R. (2015). Manipuliacijos sporto varžybomis – iššūkiai Lietuvai ir tarptautinei bendruomenei. *Sports Science*, 2(80), p. 67–76 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.15823/sm.2015.11> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];

24. Carpenter, K. (2016). Why are countries taking so long to act on match-fixing? *Transparency International's Forthcoming Global Corruption Report: Sport* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.amatt.eu/images/documents/TakingLongMatchFixing_Carpenter_GCRSport.pdf [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
25. Gorse, S. and Chadwick, S. (2010) Conceptualising corruption in sport: Implications for sponsorship programmes. *The European Business Review*, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://pureportal.coventry.ac.uk/en/publications/conceptualising-corruption-in-sport-implications-for-sponsorship--2> [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
26. Holden, J. T., and Rodenberg, R. M. (2015). The sports bribery act: law and economics approach. *Northern Kentucky Law Review*, 42(3), p. 453-474 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/nkenlr42&div=26&id=&page=> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
27. Huggins, M. (2018). Match-Fixing: A Historical Perspective. *The International Journal of the History of Sport*, 35:2-3, p. 123-140 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/09523367.2018.1476341> [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
28. Yang H. and Liu W. (2013). Analysis of the Badminton Match-throwing in London Olympic. *Procedia Computer Science*, 17, p. 1222-1230 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2013.05.156> [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
29. Maennig, W. (2005). Corruption in International Sports and Sport Management: Forms, Tendencies, Extent and Countermeasures. *European Sport Management Quarterly*, 5:2, p. 187-225 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/16184740500188821> [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
30. Mitten, M. J. (2019). How is the integrity of sport protected in the United States. *Texas Review of Entertainment & Sports Law*, 19(2), p. 89-106 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tresl19&div=11&id=&page=> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
31. Mravec, L. (2021). Match-fixing as a Threat to Sport: Ethical and Legal Perspectives. *Studia sportiva*, 15(2), p. 37-48 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5817/StS2021-2-4> [žiūrėta 2023 m. balandžio 7 d.];

32. Preston, I. and Szymanski, S. (2003). Cheating in contests. *Oxford Review of Economic Policy*, 19(4), p. 612-624 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/23606863> [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
33. Schreiber, Z. (2017). The time is now: why the United States should adopt the British model of sports betting legislation. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, 27(2), p. 353-384 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ir.lawnet.fordham.edu/iplj/vol27/iss2/4/> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
34. Serby, T. (2015). The Council of Europe Convention on Manipulation of Sports Competitions: the best bet for the global fight against match-fixing? *International Sports Law Journal*, 15 (1-2), p. 83-100 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s40318-015-0069-5> [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
35. Spapens, T. and Olfers, M. (2015) Match-fixing: The Current Discussion in Europe and the Case of The Netherlands. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 23 (4), p. 333-358 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1163/15718174-23032077> [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
36. Tak, M., Sam, M. P. and Jackson, S. J. (2018). The politics of countermeasures against match-fixing in sport: A political sociology approach to policy instruments. *International Review for the Sociology of Sport*, 53(1), p. 30–48 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/1012690216639748> [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
37. Van Der Hoeven, S. (2020). Match-fixing: Moral challenges for those involved. *Ethics & Behavior*, 30:6, p. 425-443 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/10508422.2019.1667238> [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
38. Zaksaitė, S. (2011). Sukčiavimo sporto srityje samprata ir kriminalizavimo ypatybės. *Teisė*, 79, p. 157-171 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/download/177/139/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 8 d.];
39. Zaksaitė, S. (2013). Manipuliacijos sporto varžybomis Lietuvoje: tarp kriminalizavimo ir ultima ratio principo. *Teisės problemos*, 3 (81), p. 56-75 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/2013-3-zaksaite.pdf> [žiūrėta 2023 m. balandžio 8 d.];
40. Zaksaitė, S. (2014). Fikcijos baudžiamajame procese: tarp ontologinės „tikrovės“, teisėkūros ir teisės taikymo. *Jurisprudencija*, 21(1), p. 244–258 [interaktyvus]. Prieiga

per internetą: <https://doi.org/10.13165/JUR-14-21-1-12> [žiūrėta 2023 m. balandžio 8 d.];

Disertacijos

41. Vosyliūtė, A. (2009). *Baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą vagystę*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;

Elektroniniai leidiniai

42. SportAccord (2011). *Model Rules on Sports Integrity in Relation to Sports Betting for all International Sports Federations and Organisations* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.floorball.org/Liitetiedostot/CB_4_2011_Appex%2021%20-%20Model%20Rules%20on%20Sports%20Integrityin%20Relation%20to%20Sports%20Betting.pdf [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
43. KEA European Affairs (2012). *Match-fixing in sport: a mapping of criminal law provisions in EU 27* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/studies/study-sports-fraud-final-version_en.pdf [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
44. International Olympic Committee (2013). *Criminalization approaches to combat match-fixing and illegal/irregular betting: a global perspective* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2013/Criminalization_approaches_to_combat_match-fixing.pdf [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
45. Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD, 18. Legislaturperiode (2013) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/974430/336570/e31e18950b0ace2e1d53e82167cdd430/2013-12-17-koalitionsvertrag-data.pdf?download=1> [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
46. Transparency International Lietuvos skyrius (2014). *Nesąžiningi susitarimai sporte*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.lt/susitarimai-sporte/> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
47. Lenk, H. (2015). *Sporto etika kaip sąžiningo žaidimo kultūra* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/hans-lenk-sporto-etika-kaip-saziningo-zaidimo-kultura/> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];

48. Ulrich, S. (2017). *Sportler-Gangster* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/korruption-im-sport-sanktion-stgb-265-reform-kommentar/> [žiūrėta 2023 m. kovo 6 d.];
49. Lietuvos policija (2019). *Už manipuliavimą sporto varžybomis – baudžiamoji atsakomybė* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/uz-manipuliavima-sporto-varzybomis-baudziamoji-atsakomybe> [žiūrėta 2023 m. kovo 18 d.];
50. Kazlauskas, R. (2019). *Legendinio klubo galas – „Atlantas“ su „Palanga“ už manipuliavimą rezultatais metami iš Lietuvos futbolo* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/sportas/10/1122615/legendinio-klubo-galas-atlantas-su-palanga-uz-manipuliavima-rezultatais-metami-is-lietuvos-futbolo> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
51. Lietuvos futbolo federacija (2020). *Dėl manipuliavimo rezultatais FC „Kupiškis“ šalinamas iš I lygos* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lff.lt/del-manipuliavimo-rezultatais-fc-kupiskis-salinamas-is-i-lygos/> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
52. Lietuvos Respublikos prokuratūra (2021). *Varžybų eigą ir rezultatą neteisėtai paveikusiam krepšininkui – teisėsaugos verdiktas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.prokuraturos.lt/lt/varzybu-eiga-ir-rezultata-neteisetai-paveikusiam-krepsininkui-teisesaugos-verdiktas/7580> [žiūrėta 2023 m. kovo 7 d.];
53. Šeduikytė, D. (2022). *Jonavos klubo vadovas apie rimtą LFF bausmę už sutartas rungtynes: ten visur yra žodis „galimai“* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/sportas/10/1820638/jonavos-klubo-vadovas-apie-rimta-lff-bausme-uz-sutartas-rungtynes-ten-visur-yra-zodis-galimai> [žiūrėta 2023 m. kovo 18 d.];
54. MacInnes, P. (2022). *Forget Fifa's power play – Qatar's World Cup has displayed international football at its finest* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/football/2022/dec/17/fifa-world-cup-qatar-international-football-argentina-france> [žiūrėta 2023 m. kovo 12 d.];
55. Nunns, H. (2023). *Snooker match-fixing probe throws World Championship into chaos as 10 players banned* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.mirror.co.uk/sport/other-sports/snooker/snooker-world-championship-match-fixing-29338645> [žiūrėta 2023 m. kovo 18 d.];

Teismų praktika

Lietuvos teismų sprendimai

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-182-139/2015;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-303/2017;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-280-689/2019;
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2-654/2023;

Užsienio valstybių teismų sprendimai

61. Landgericht Berlin im Jahr 2005 17.11 strafrechtliche Entscheidung (512) 68 Js 451/05 Kls (42/05);
62. Strafurteil des Bundesgerichtshofs vom 20. Dezember 2012 BGH 4 StR 55/12;
63. 2015 Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu 21 października decyzja II AKa 57/15;
64. United States v. Donaghy, 570 F.Supp.2d 411 (E.D.N.Y. 2008);

Kiti šaltiniai

65. Council of Europe (2014). Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/16800d383f> [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
66. FIFA (2023). disciplinary code [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://digitalhub.fifa.com/m/59dca8ae619101cf/original/FIFA-Disciplinary-Code-2023.pdf> [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
67. Lietuvos futbolo federacijos drausmės kodeksas (2021). Prieiga per internetą: <https://lff.lt/files/documents/785/LFF-2021-02-10-Drausmes%20kodeksas.pdf> [žiūrėta 2023 m. kovo 3 d.];
68. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo Nr.1-1151 pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2016). XIIP-149;
69. Pasiūlymas dėl Baudžiamojo kodekso papildymo 182(1) straipsniu įstatymo projekto (2014). XIIP-1138;

70. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182(1) straipsniu įstatymo projektas (2013). XIIP-1138;
71. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projekto (2013). XIIP-1138;
72. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projekto (2013). XIIP-1138;
73. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-3184 (2016). 102-P-23;
74. Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-1138 (2014). 212;
75. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projektas (2015). XIIP-3184;
76. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Baudžiamojo kodekso papildymo 182(1) straipsniu įstatymo projekto (2015). XIIP-3184;
77. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projektas XIIP-3184(2) (2016). XIIP-3184(2);
78. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo projekto (2016). XIIP-3184(2);
79. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto posėdžio protokolo išrašas (2016). XIIP-3184(2);
80. Baudžiamojo kodekso 182(1) straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIVP-1951 (2022). XIVP-1951;
81. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Baudžiamojo kodekso 182¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (2022). XIVP-1951;
82. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 182¹ straipsniu įstatymo ir Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr.XI-2234 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas (2015). XIIP-3184;
83. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 8 straipsnio pakeitimo įstatymas (2016). TAR XII-2590.

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už manipuliavimą sporto varžybomis Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje

Simona Marcinauskaitė

Manipuliavimas sporto varžybomis, kaip viena iš sukčiavimo sporto srityje formų, susilaukia vis daugiau dėmesio viešumoje, nes yra paminamos tokios sporto vertybės, kaip sąžiningumas, garbingas žaidimas ir pagarba kitiems. Magistro darbe siekiama išanalizuoti manipuliavimo sporto varžybomis reiškinių nacionalinėje ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje.

Pirmoje šio darbo dalyje yra analizuojamas sukčiavimo sporte reiškinybės bendrąja prasme, jo kompleksiskumas ir tarpdalykiškumas, apsibrėžiamos vertinimo ribos. Taip pat išskiriami pagrindiniai manipuliavimo sporto varžybomis požymiai, pasireiškimo būdai, aptariami pagrindiniai nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, reguliuojantys šį reiškinį. Antroje dalyje atliekama užsienio valstybių analizė, pateikiant vertinimą, kaip manipuliavimas sporto varžybomis yra kriminalizuojamas Vokietijos, Lenkijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisės aktuose bei su kokiomis problemomis susiduriama praktikoje. Paskutinėje rašto darbo dalyje daugiausia koncentruojamasi į manipuliavimo sporto varžybomis, kaip nusikalstamos veikos, pasireiškimą nacionalinėje baudžiamojoje teisėje – chronologiškai aptariami kriminalizavimo etapai, naujas projektas, atskleidžiami teisėkūros tikslai, analizuojami pagrindiniai sudėties požymiai, santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis, pateikiami kriminalizavimo rezultatai ir taikymo problematika. Atlikta įvairių sričių mokslininkų bei teisės aktų analizė leidžia teigti, kad dabartinė LR BK 182¹ straipsnio dispozicija turi tam tikrų trūkumų ir gali būti koreguotina, taip pat yra kvestionuojama nagrinėjamo straipsnio vieta LR BK specialiojoje dalyje, todėl darbe yra išskiriami reglamentavimo trūkumai ir pateikiami pasiūlymai galimiems pakeitimams.

SUMMARY

Criminal liability for manipulation of sports competitions in Lithuanian and foreign criminal law

Simona Marcinauskaitė

Match-fixing, as a form of sports fraud, is gaining more and more public attention because it undermines the values of sport such as integrity, fair play, and respect for others. The aim of this Master's thesis is to analyse the phenomenon of match-fixing in national and foreign criminal law.

The first part of this thesis analyses the phenomenon of cheating in sport in a general sense, its complexity and interdisciplinarity, and defines the limits of assessment. It also identifies the main features of match-fixing, the ways in which it is manifested, and discusses the main national and international legislation regulating this phenomenon. The second part of the paper analyses foreign countries, providing an assessment of the criminalisation of match-fixing in German, Polish and United States legislation and the problems encountered in practice. The last part of the essay focuses mainly on the manifestation of match-fixing as a criminal offence in national criminal law: it chronologically discusses the phases of criminalisation, the new draft, reveals the objectives of the legislation, analyses the main elements of the offence, its relationship with other offences, and presents the results of the criminalisation and the problems of application. The analysis of various scholars and legal acts suggests that the current disposition of Article 182¹ of the CC of the Republic of Lithuania has some shortcomings and can be adjusted, also the position of the article in question in the special part of the CC of the Republic of Lithuania is questioned. The paper therefore identifies the shortcomings of the regulation and proposes possible changes.